

Stockholms universitet
Socialantropologiska institutionen

INTERNATIONELL ADOPTION: HUR KONSTRUERAS EN DISKURS?

Handledare: Eva-Maria Hardtmann
Författare: Daniel Cidrelius
C-uppsats
HT 2004

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1 Inledning	1
2 Reflexivitet	1-2
3.1 Historik och utveckling i Sverige	2-5
3.2 Hur har internationell adoption blivit en socialt accepterad företeelse i Sverige?	5-6
3.3 Svenska kulturella normer	6-7
4 Hur ser forskningen ut?	7-10
5 Politiska aspekter av internationell adoption	10
6.1 Adoptionsförmedlingar i Sverige	11
6.2 Hur uppfattas internationell adoption i Asien?	11-12
7.1 Adoptivföräldrarna	12-14
7.2 Varför väljer man adoption som alternativ?	14
8 Adoptivbarnen	14-18
9 Sammanfattning	19
10.1 Diskussion om internationell adoption	20-23
10.2 Diskussion om den globala orättvisan	24-27
10.3 Alternativa lösningar på adoptionsindustrin	27-29
11 Slutsatser	29-30
12 Noter	31-33
13 Källförteckning	33-34

1 INLEDNING

I denna essä kommer jag att behandla ämnet internationell adoption. Jag avser göra en hermeneutisk och holistisk undersökning genom att ställa en dominerande diskurs i relation till en motdiskurs, som först på senare tid har vuxit fram i debatten kring internationell adoption. På grund av ämnets omfattning kommer jag att ha Sverige som utgångspunkt för diskussionen. Det land varifrån den internationella adoptionen sker är i denna undersökning Sri Lanka. Jag ska undersöka hur adoption som företeelse uppkom i Sverige, för att sedan gå in generellt på internationella adoptionens introduktion i Sverige och granska hur internationell adoption har kommit att bli en socialt accepterad företeelse i Sverige. Vidare vill jag beskriva de svenska kulturspecifika normer som har existerat och förändrats över tid. Jag ska även belysa den tillgängliga forskningen och några av de aktörer som verkar på arenan för den internationella adoptionsverksamheten. Materialet är baserat på statliga rapporter, pressmeddelanden från Justitiedepartementet, utredningar, avhandlingar och böcker om internationella adoptioner samt artiklar hämtade ur tidningar och tidsskrifter.¹ P.g.a. utrymmesskäl har jag utelämnat mina intervjuer och granskningen av de samkönade aktörerna på arenan.

Jag tänkte inleda med en liten historia.² *Det var en gång en politiker och en antropolog som promenerade runt en sjö. Plötsligt ropade någon på hjälp, långt där ute på djupt vatten. Politikern simmade ut och räddade den drunknande. När allt hade lugnat ner sig, den tidigare nödställda blivit ordentligt omskött och politikern fått torra kläder, gick de båda ett varv till runt sjön. När de kom till samma ställe som på förra varvet, hördes åter rop på hjälp. Denna gång från två människor. Politikern, som framstod som den handlingskraftige av de två, säger: - Okej, jag räddar den vänstra och du tar den högra. Antropologen tar inte ens av sig kavajen. Politikern tvingas simma ut och rädda den andra. Efteråt frågar politikern hur antropologen kunde vara så omoralisk och bara stå där utan att göra något för att hjälpa en människa i nöd. Antropologen svarar: - Jo, jag stod och funderade på vem det kan vara som slänger så många människor i sjön just här. Om antropologen kommer på sammanhanget skulle han därmed kunna förhindra att det nästa gång ligger fyra personer där och nästa gång åtta. Vad historien sålunda förtäljer är att det är bättre att lösa problemet än att hitta en symptomatisk lösning på det.*

2 REFLEXIVITET

Med frågeställningen ”Hur konstrueras en diskurs?” skall vi i essän undersöka de aspekter vilka den internationella adoptionsverksamheten är sammansatt av. Alla fält har sin diskurs. Diskurs har att göra med makt. Den som äger rätten att definiera orden, skapar/sprider/kon-

trollerar orden, så som organisationer och institutioner gör kan definieras diskursiva. Den internationella adoptionsverksamheten kan definieras som diskursiv i det att den bl.a. har makten att definiera vad som är ”för barnens bästa” och till vilka individer barnen skall adopteras. I denna essä vill jag påvisa adoptionsverksamhetens hegemoniska/diskursiva status och belysa den vetenskapliga och rationella praxis den är i besittning av. Denna diskurs är en konstruktion som skapar en föreställning att Sri Lankas mödrar utlandsadopterar sina barn på grund av fattigdom.

Finns det någon s.k. bias eller risk för ensidighet i det att jag själv är adopterad och hur kommer det att influera mina tolkanden och slutsatser? Den postmodernistiska uppfattningen menar att tolkningar av kulturella handlingar och kulturspecifika riter aldrig går att översätta helt korrekt, fastän att man intar en relativistisk position. Enligt postmodernister är objektiv, neutral kunskap omöjlig, därför att vi tolkar vår omvärld på vårt eget sätt baserat på vårt eget språk, kulturella bakgrund och personliga erfarenheter (McGee & Warms 2004). Vi är med andra ord: aktörer med idéer, föreställningar, ideologier och värderingar. Postmodernister menar att vi inte kan beskriva kulturer eller företeelser objektivt då insamlandet av etnografiska data sker subjektivt. Den rådande forskningen om internationell adoption är mycket ensidig. Jag har mot bakgrund av detta försökt ge en så kontextualiserad bild som möjligt.

3.1 HISTORIK OCH UTVECKLING I SVERIGE

Adoption av barn har förekommit i alla tider och över hela jordklotet. Adoption betyder att ”uppta som sitt eget” (Kats 1992:14).³ Före 1917, då Sverige fick sin första adoptionslag, var det äldre barnlösa makar som adopterade. Det viktiga med adoption var inte att skaffa ett hem åt ett barn utan att garantera barnlösa en tryggad ålderdom och ge dem arvingar. Det var ofta vuxna som adopterades. Synen på adoption förändrades emellertid, och i och med lagen från 1917 kom man att se mer till barnets behov och krävde att utredningar om föräldrars lämplighet skulle göras. Lägsta ålder för att adoptera ett barn sattes till 25 år och denna ålder kvarstår (Halldén 1981:6).

Sverige har en unik historia av att ta emot utländska barn som går tillbaka till tiden efter första världskriget då föräldralösa barn från kontinenten mottogs som temporära fosterbarn. I slutet av 1930-talet placerades också judiska flyktingbarn i svenska familjer och under 1939-1945 mottogs 70 000 finska krigsbarn varav 10 000 stannade i landet. Efter krigsslutet anlände ytterligare barn från Tyskland (Hübinette i Arena 2003:16). De första barnen från Sri Lanka kom 1973⁴. 1944 upphävdes kravet på att makarna skulle vara barnlösa. 1958 fick vi

s.k. stark adoption, vilket innebär att barnets alla juridiska band med de biologiska föräldrarna upphör och barnet har fulla rättigheter i sin nya familj (Halldén 1981:6).

Den dominerande diskursen menar att man lite cyniskt har lagt olika vikt vid föräldrarnas behov av barn och barnets behov av föräldrar, beroende på tillgång och efterfrågan på barn. Anledningen till att man adopterade ett barn var egentligen bara en: barnlöshet. Barnet borde därför likna adoptivföräldrarna så mycket som möjligt till utseende, begåvning och familjebakgrund – helst skulle både barn, föräldrar, släkt och omgivning ha möjlighet att glömma den sorgliga sanningen att barnet inte var ”eget” utan ”bara adopterat”. I Sverige ansågs det naturligt att en ”bra” familj skulle ha ett extra ”bra” barn medan ”mindre bra” familjer fick nöja sig med barn med olika defekter⁵ (Kats 1992:16).

Andra Världskriget hade också vänt upp och ner på mycket som tidigare tagits för givet. Barnen placerades ut i vilka familjer som helst som var villiga att ta emot dem. Många barn for illa, rycktes upp med rötterna, syskon skildes åt. Man hade över huvud taget mycket lite förståelse för barnens situation – de var ju i ”säkerhet”, utom räckhåll för bomber och med tillgång till mat, kläder och värme. Det blev alltså många tragedier i krigets spår, men inte enbart tragedier. Man såg också att det faktiskt kunde gå att adoptera bort både större barn, och barn där den biologiska familjen var känd samt att det kunde fungera utan någon som helst ”matchning” av barn och familj vare sig beträffande utseende, intelligens, hälsa eller kulturell bakgrund (ibid:17).

Under 60-talet började svenskarna resa, inte bara till Köpenhamn, Paris och Mallorca utan längre bort: till Sovjet och Peru, till Indien, Thailand, Gambia och Japan. Sverige upptäckte världen och världens problem – världen inte bara som konstiga och exotiska platser att erövra och förundra sig över, utan som främmande kulturer och samhällen att besöka, tänka över och ta ställning till. Man talade om U-hjälp och biståndsarbete, om brunnar, vaccinationer, barnhem, skolor och familjeplanering. SIDA bildades, fredskåren kom och sedan Vietnamrörelsen. Världen kom till oss och dess problem blev våra (ibid:19-20).

Internationell adoption i dess moderna form uppkom i samband med Koreakriget (1950-53) som ett sätt att hjälpa barn till amerikanska soldater undan rasdiskriminering. Efter Korea följde sedan land efter land i spåren av de våldsamma konflikter som uppstod i och med avkolonialiseringen och Kalla krigets stormaktspolitik. Bl.a. Indien, Thailand, Chile och Etiopien blev alla viktiga adoptionsländer med sina politiska oroligheter, våldsamma konflikter och sociala problem (Hübinette i Arena 2003:14).

I Sverige var man förundrad och ogillande. Bruna barn och svarta, snedögda och krullhåriga – hur skulle det gå när de växte upp? Dessutom rubbade detta sätt att adoptera alla cirklar och mönster – inga matchningar, ingen myndighetskontroll, ingen insyn, ingen

erfarenhet att bygga på, inga lagparagrafer att stödja sig på utom en passus i barnavårdslagen som ursprungligen tycks ha tillkommit för att hindra adoption av svenska barn till utlandet, sedan två svenska barn på trettioalet adopterats från Sverige till Saudiarabien på privat väg. Svenska myndigheter var hur som helst förvirrade och missbelättna och föredrog länge att blunda och hoppas på att det hela skulle vara en övergående modefluga (Kats 1992:20).

Under 70-talet ökade intresset för att adoptera utländska barn lavinartat. 1971 slogs Indisk-Svenska Föreningen och Adoptionscentrum samman till AC – Adoptionscentrum (Swedish Society for International Child Welfare). 1972 bildades en nämnd under socialstyrelsen, som så småningom omvandlades till Nämnden för Internationella Adoptionsfrågor, NIA, och som slöt ett samarbetsavtal med AC (ibid:21).

I en statlig rapport noteras att en opinion mot industriländernas ökande adoptionsverksamhet har börjat växa fram i vissa av de länder som lämnar barn för adoption. Dessa tillhör nästan utan undantag utvecklingsländerna. Själva företeelsen internationella adoptioner har kontroversiella inslag. Barnen förs från sitt hemland och sin kulturella miljö. Deras bakgrund utplånas ofta helt. Vissa händelser har riktat uppmärksamheten mot att verksamheten kan äga rum i otillbörliga former (Ds S 1978(6):3).

Svenska samhällsorgan kan följaktligen inte ta ansvar för att alla som önskar adoptera barn också får möjlighet till detta. Däremot bör samhället ge en sådan service åt sökande att adoption av utländska barn underlättas. För de barn som kommer till vårt land i adoptionssyfte har svenska myndigheter ansvar för att barnens bästa tillgodoses. Samhällsorganens uppgift är att verka för att adoption av utländska barn genomförs på ett i första hand barnens, men även för föräldrarna och för samhället, tillfredsställande sätt (ibid:3). Utvecklingen i flera andra industriländer har varit likartad den svenska och kännetecknats av att allt fler människor önskar adoptera barn. Detta innebär en ökande risk för konkurrens och kommersialisering (ibid:60).

Tidigare under 70- och 80-talen anlände mellan 1 200 och 1 800 barn per år för adoption till Sverige. Mellan 1987 och 2001 kom mellan 700 och 900 barn per år (DN 2003-02-02). I dag finns 45 000 utlandsadopterade i Sverige från över 130 olika länder, och årligen tillförs ytterligare över 1 000 barn (Hübinette i Arena 2003:16). Numera kommer de flesta adoptivbarn från Kina. – ”Kina har generösa regler för adoptioner. Det har inte samma stränga krav som en del andra länder på föräldrars ålder och utbildning eller att de inte har olika sjukdomar”, säger Margret Henningsson på AC. Samtidigt har antalet adoptivbarn från andra länder minskat. Från Indien kom på 80-talet mellan 250 och 350 barn per år. I fjol kom endast 60 barn. En orsak är att fler barnhemsbarn adopteras av indiska familjer (DN 2003-02-02). Vi

ska undersöka detta lite noggrannare under rubriken ”Hur uppfattas internationell adoption i Asien?”, där en annan bild illustreras.

Samtidigt som antalet adoptioner ökar har kostnaderna för att adoptera stigit med upp till 60 % de senaste åren. En adoption från Kina förmedlad av organisationen FFIA (Familjeföreningen För Internationell Adoption) beräknades 1999 kosta cirka 99 000 kronor inklusive två adoptivföräldrars resa till landet. I dag beräknar FFIA att en adoption från Kina går på omkring 131 500 kronor. Framför allt är det ökad byråkrati i barnens födelseländer med fler dokument och fler myndigheter inblandade som gjort att det blivit dyrare. Familjer som adopterar barn från andra länder får ett statligt bidrag som infördes i slutet av 80-talet. Bidraget var oförändrat fram till 2001 då det höjdes från 24 000 till 40 000 kronor per barn. Men höjningen åts omedelbart upp av de skenande kostnaderna (DN 2003-02-02). Detta kännetecknar en industriell verksamhet.

Uppkomsten av dagens västerländska adoptionsinstitut härrör, för att göra en lång historia kort, från 1800-talet med industrialismen och moderniseringsprocessen (Hübinette i Arena 2003:16).

3.2 Hur har internationell adoption blivit en socialt accepterad företeelse i Sverige?

Vad var det då som hände under de 40 åren mellan år 1920 och år 1960? Varför fanns det plötsligt så gott om föräldrar till barn som ingen förut ville ha? Givetvis handlar det till att börja med om att man i lag accepterar att ett föräldra-barn-förhållande kan skapas även om inga biologiska band finns. Samhället har också genomgripande förändrats. De sociala banden, som tidigare var så betydelsefulla i familjen, försvagas, och staten tar över många av de förpliktelser familjemedlemmarna tidigare hade mot varandra. Rollen som familjemedlem innefattar inte längre de tidigare sociala, kulturella och produktiva funktionerna utan dessa tas över av befattningshavare som utses och avlönas av samhället (DSF 1982:117). När det endast är de känslomässiga banden som håller familjen samman får blodsband och släktskap mindre vikt. Detta förhållande kan ha många negativa konsekvenser, men när det gäller adoption vände det till något positivt (ibid:118).

Hübinette, som representerar en motdiskurs, menar att socialister brukar betrakta internationell adoption som ett sätt att hjälpa barn och fattiga och socialt utsatta familjer, feminister som en utmaning av det biologiska moderskapet och antirasister som en möjlighet att skapa band mellan kulturer. Den internationella adoptionsverksamheten har transporterat en halv miljon barn till Nord och upplever just nu något av en storhetstid som ett resultat av en snabb tillväxt i den internationella adoptionsindustrin efter Kalla krigets slut i och med

globaliseringen. USA tar emot flest barn i absoluta tal medan Skandinavien, med Sverige i spetsen, adopterar mest internationellt proportionellt sett (Hübinette i Arena 2003:12).

Under den internationella adoptionens första skede spelade ett ideologiskt räddningsmotiv en viktig roll i kombination med ett visst mått av dåligt samvete i samband med avvecklingen av den koloniala världsordningen. Den avgörande faktorn fanns dock på efterfrågesidan i form av det kärnfamiljsideal som blev den påtvingande normen för efterkrigstidens medelklass samtidigt som tillgången på adopterbara vita arbetarklassbarn snabbt sinade i takt med införandet av preventivmedel, möjligheter till abort och en allmänt ökande social acceptans för ensamstående mödrar och utomäktenskapliga barn (ibid:14).

Under 1960- och 70-talen ersattes det religiösa räddningsmotivet av en vänsterliberal ideologi som tolkade internationell adoption som en progressiv och antirasistisk handling. Många adoptivföräldrar hade redan egna barn men valde ändå att adoptera internationellt – gärna från flera olika ursprungskontinenter. Även om internationell adoption har utvecklats till ett sätt bland andra att skaffa barn på konstgjord väg lever både den kristna och vänsterliberala retoriken om att ”rädda och hjälpa barn” kvar som en slags ideologisk överbyggnad trots att det finns långt mer kostnadseffektiva och framför allt humana sätt att hjälpa föräldralösa barn i fattiga länder (ibid:14).

Den stora gruppen utlandsadopterade i Sverige spelar, enligt Hübinette, helt enkelt genom sin blotta existens en avgörande roll för att upprätthålla och bekräfta den svenska självbilden som paradiset för demokrati, mänskliga rättigheter, antirasism och solidaritet med tredjevärlden. Därmed blir internationell adoption ett samhällsprojekt som engagerar och försvaras av ett helt folk och distingerar Sverige från andra västländer med det onda arvet från kolonialismen. Detta självupplevda historiska alibi – sanningen är ju att Sverige var en helt integrerad del av den koloniala världsordningen – och landets föreställning om moralisk överlägsenhet gör att svenska institutioner fortsätter att se Sverige som idealiskt för att ta emot barn för adoption från tredjevärlden (ibid:16). Över huvud taget betraktas internationell adoption – att vita västerlänningar adopterar icke-vita barn från Syd – som en progressiv handling och därmed en socialt accepterad metod att bli förälder på (ibid:12).

3.3 Svenska kulturella normer

På ett nästan omärkligt sätt invaggas vi i föreställningen att samlag leder till befruktning, befruktning till graviditet, graviditet till barn. Och vårt enda problem är om vi skall tillåta eller hindra detta. För många kommer det som en oerhörd chock att det faktum att man slutar förhindra befruktning inte automatiskt leder till befruktning (Kats 1992:39). Vår inställning till sambandet mellan sexualitet och barn är också minst sagt dubbel. Å ena sidan anser vi oss

ha rätt till alla former av sexualitet utan påföljder i form av barn. Å andra sidan tar vi frånvaron av barn som ett tecken på att det nog måste vara något fel med vår sexualitet, vårt samliv, vår manlighet, vår kvinnlighet. Inte bara det, vi lever också i ett samhälle som lär oss att ingen i princip skall behöva avstå från någonting, och att var och en som anstränger sig tillräckligt mycket kan uppnå vad som helst – misslyckas vi får vi skylla oss själva eftersom alla har samma möjligheter att lyckas med vad det vara månne... (ibid:40).

Den patriarkala synen, som skambelägger ensamstående och ogifta mödrars utomäktenskapliga barn samtidigt som den garanterar späda och friska barn för internationell adoption, fanns även i Sverige fram till mitten av 1960-talet (Hübinette i Arena 2003:16). I slutet av 60-talet stärktes dock de svenska kvinnornas rättigheter genom olika statliga åtgärder. På så sätt bröts detta föråldrade synsätt (Hübinette i Socialpolitik 2003).

”Barnens bästa” är mantrat som upprepas oavbrutet. Sålunda är den västerländska kulturspecifika normen hos de förmedlande organen att det är barnen som söker föräldrar och att det är barnens intressen som ska tillvaratas. I debatten antas internationell adoption vara en konsekvens av en fattigdomsrelaterad diskurs. Den internationella adoptionen förefaller legitimeras p.g.a. att det inte är den egna kulturen som är drabbad av en social misär utan istället löser den barnlösa gruppens problem. Idag är internationell adoption en normativ kulturspecifik företeelse som accepteras och tillgodoser vår kulturens efterfrågan på barn, vilken förefaller etnocentriskt.

4 HUR SER FORSKNINGEN UT?

Forskning kring internationella adoptioner är till sin nuvarande omfattning och inriktning mycket beroende av den enskilde forskarens intresse och engagemang (DSF 1982:8). Den forskning som pågår idag gäller bl.a. de utländska adopterade barnens hälsotillstånd, deras fysiska och psykiska utveckling liksom deras språkutveckling och anpassning i övrigt i det svenska samhället (ibid:12). Traditionen inom adoptionsforskningen har varit att söka svar antingen i de adopterades genetiska och biologiska ursprung eller upplevelser av separation och umbäranden *före* adoptionen. Skälen söks mer i ”natur” än i ”kultur”. Samtidigt som adoption snarare är en kulturell föräldrabildning än en ”naturlig” finns alltså en tendens att rikta sökarljuset utanför och bortom den miljö inom vilken den adopterade ska integreras samt integrera sina erfarenheter (Landerholm i Psykisk Hälsa 2003:31, betoning i originalet).

Den forskning som finns gjord inom adoptionsområdet behandlar i de allra flesta fall adoptioner inom de etniska gränserna. Den adoptionsforskning som finns kan grupperas i två områden, nämligen genetiskt inriktad forskning och forskning initierad av samhällets barnavårdande instanser. Att genetiskt inriktad forskning är så vanligt förekommande beror på

att adoptionssituationen utgör ett ”ready-made experiment”, enligt Bohman (1973), som har gjort en översikt över adoptionsforskningen. Det har varit ett sätt att undersöka arvets och miljöns inflytande på olika variabler, tex. intelligens. Man har också ägnat sig mycket åt att studera schizofreni för att bedöma i vilken utsträckning där finns en genetisk bas. Likaså har man studerat adoptivbarn vars mödrar var alkoholister för att se om det går att spåra någon inverkan, då barnet adopterats av nya föräldrar. Den socialt inriktade forskningen bestod, enligt Bohman, till största delen av kliniska beskrivningar av ett fåtal fall, där personen sökt terapeutisk hjälp. Endast ett fåtal undersökningar fanns, som representerade ett ”normalt” material (Halldén 1981:12). Forskningen är analog med Retzius studerande av samerna, vilken objektifierar de adopterade.

Bohman sammanfattar forskningen så att det har visat sig att adoptivbarn är överrepresenterade i kliniska problembarnspopulationer, men han kritiserar dessa undersökningar för att inte ha kontroll över selektionsmekanismer av olika slag. Representativa undersökningar visar att adoptivbarn och då främst pojkar är något sämre anpassade än kontrollgrupperna, men att skillnaden inte är så stor (ibid:12).

I en motdiskurs ifrågasätter Hübinette den ovilja det finns i Sverige att problematisera eller överhuvudtaget diskutera internationell adoption. Enligt Hübinette kan detta i synnerhet vara avhängigt den höga proportionen adoptivföräldrar bland landets ledande politiker och näringslivsaktörer, forskare, inflytelserika redaktörer, kändisar och biskopar. Sverige är med sina 45 000 utlandsadopterade och ett årligt tillskott på över 1 000 barn världsledande inom det internationella adoptionsområdet, och i inget annat västland finns så många adopterade i relation till den inhemska befolkningen. Denna okritiska inställning är desto mer oroande i en tid när västerlänningar adopterar internationellt mer än någonsin som en följd av globaliseringen av adoptionsindustrin. Den engelske demografen Peter Selman uppskattar att internationell adoption i dag involverar över 30 000 barn per år, vilket är en fördubbling sedan 1980-talet (Hübinette i DN 2003-08-26).

Enligt den dominerande diskursen finns det ett stort generationsglapp i adoptionsdebatten idag. Den verklighet som gällde och gäller för 70-talets stora våg av barn från framförallt Sydkorea, är inte giltig för dagens adoptivbarn eller föräldrar. Så när Hübinette skriver kulturmord i presens och pratar om hur de utlandsadopterade fråntas sin identitet, berövas sina namn och hur banden till ursprungsländerna klipps av, talar han snarare om historiska misstag än om dagens situation. (Jansson i Gefle Dagblad 2003-09-27). Det stämmer förvisso, men vad visar dagens forskning?

Löper internationellt adopterade ökad risk att få psykiatriska problem? Denna fråga har ställts av många forskare och behandlare, både i Sverige och i andra länder. Och svaren har i

regel blivit ”ingen risk ” eller ”en något ökad risk”. Men frågan har fortsatt att oroa och har sökt mer uttömmande svar (Lindblad i DN 2002-03-06). Ny svensk forskning visar att vuxna utlandsadopterade har svåra problem att etablera sig socioekonomiskt i form av högre utbildning, etablering på arbetsmarknaden och familjebildning samt uppvisar flerfaldigt högre risker att utveckla olika former av ohälsa såsom psykisk sjukdom, missbruk och kriminalitet, medan överrisken är femfaldig för fullbordat självmord (Hübinette i Socionomen 2003).

Hur ska man förstå orsakerna till dessa kraftigt ökade risker? Vi kan ana att svåra uppväxtförhållanden och identitetsproblem kan spela en påtaglig roll. Vi kan fråga oss om fördomar mot personer som har ett ”främmande” utseende har betydelse. Vi måste förstå mer för att kunna förebygga och behandla på ett effektivt sätt. Risken för självmordsförsök eller fullbordade självmord är tre till fyra gånger högre för internationellt adopterade än för andra jämförbara grupper i Sverige. Samma överrisk gäller för psykisk sjukdom, allvarlig kriminalitet och gravt missbruk. Det visar en ny undersökning bland över 11 000 internationellt adopterade i landet (Lindblad i DN 2002-03-06). Men det finns även annan forskning vilken påvisar andra resultat.

I statens offentliga utredningar redovisas, i ett betänkande från utredningen om internationella adoptioner, följande: Forskningen visar att den stora majoriteten av de adopterade inte får några större problem. Adopterade är dock två-tre gånger överrepresenterade i kliniska material inom barn- och ungdomspsykiatri, psykiatri samt i social dygnsvård. Pojkar uppvisar aggressivitet, trots, hyperaktivitet och asociala beteenden medan flickor har mer depressiva symtom, självmordstankar och självmordshandlingar. Intervjustudier ger inte lika entydiga resultat. Flera studier har visat att misshandel, undernäring, vanvård, känslomässig och intellektuell deprivation före adoptionen påverkar barnens anpassning fortfarande efter flera år i adoptivfamiljen. Det har visat sig att förekomsten av sådana negativa upplevelser, snarare än ankomstaldern i sig, har starkt samband med hur den adopterades liv utvecklas. Skolproblem bottnar ofta i språksvårigheter, men hyperaktivitet och koncentrationssvårigheter är också vanligare hos adopterade, vilket försvårar skolarbetet. Adopterade kan ha svårigheter att integrera sina föreställningar om den biologiska familjen och sina upplevelser av adoptivfamiljen under uppväxten. Det kan också vara svårt att identifiera sig med två ursprung och/eller två kulturer. Adoptivföräldrarna kan underlätta identifikationsprocessen genom att engagera sig i ursprungslandets kultur m.m. (SOU 2003(49):29).⁶

Varför mår en förhållandevis hög andel av utlandsadopterade så pass dåligt, speciellt kvinnorna? Och är det bara den grupp som finns i register som har problem, eller gäller det en större andel av de adopterade, där dessa utgör de som har det värst? (Landerholm i Psykisk

Hälsa 2003:31). Vi ska undersöka närmare vad Landerholms forskning visar under rubriken ”Adoptivbarnen”.

5 POLITISKA ASPEKTER AV INTERNATIONELL ADOPTION

År 1963 framställdes en interpellation i riksdagens första kammare om adoption av utländska barn. År 1964 skrev Socialdemokratiska Kvinnoförbundet till statsrådet Ulla Lindström och påpekade ”önskvärdheten att de svenskar, som önskar adoptera ett utländskt barn, skall få samhällets hjälp att genomföra beslutet... En samordning av samhällets service i fråga om råd och upplysningar i dessa frågor synes nödvändig för att inte enskilda initiativ skall hindras av samhällets bristande resurser att hjälpa med information och bisträckning” (DSF 1982:119).⁷

I ett särskilt yttrande av sakkunnige Billy Thorstenson konstateras följande: ”Att ge alla människor möjligheter att leva ett fullvärdigt liv måste vara varje samhälles viktigaste uppgift. Vi har i Sverige kommit långt i denna strävan. Barn ger livet innehåll. Att vissa människor inte kan få barn är ofta en tragedi. Samhället har ett ansvar även i förhållande till denna grupp. Detta ansvar bör sträcka sig längre än till att enbart ersätta adoptivföräldrar för de merkostnader de åsamkas genom statliga avgifter och de fördyringar som följer av den statliga styrningen av adoptionsverksamheten” (Ds S 1987(1):116).

Detta är ett etnocentriskt perspektiv som inte tar hänsyn till sociala, ekonomiska, politiska, kolonialhistoriska förhållanden eller de utsatta familjerna i u-länderna som tvingas adoptera bort sina barn. Att vissa människor får barn men tvingas lämna bort dem på grund av politiska strukturer, socioekonomiska och historiska förhållanden torde vara en, om inte likvärdig, så större tragedi. Dessutom är det evolutionistiskt i det att vi i Nord, med vårt utvecklade och moderna samhälle, verkar tro att vi på ett bättre sätt kan ta hand om barn. I stället för att bistå u-länder med hjälp implementerar man en myndighet⁸ i Sverige och auktoriserar föreningar för att tillse en efterfrågan i det västerländska konsumtionssamhället.

Dessutom producerar man en västerländsk norm genom Haagkonventionen om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner och FN-konventionen⁹ om barnets rättigheter. Men man följer inte konventionerna i princip utan börjar förse västerländska individer och par med utländska barn. I båda konventionerna, som Sverige anslutit sig till, konstateras inledningsvis att ett barn ”för att kunna uppnå en fullständig och harmonisk utveckling av sin personlighet bör växa upp i en familjemiljö, i en omgivning av lycka, kärlek och förståelse” (Internationella adoptioner - Handbok för socialnämnder 1997:12).

Forskningen visar, som vi har sett, en annan bild.

6.1 ADOPTIONSFÖRMEDLINGAR I SVERIGE¹⁰

Funktionalister beskriver de olika institutioner som håller ihop samhället, förklarar deras funktion och påvisar deras nödvändighet för samhällets stabilitet. En av antropologins stamfäder, Malinowski, var funktionalist. Malinowski studerade kula-handeln, vilken är en typ av social institution i Trobrianderna. Malinowski förklarade hur kula-handeln skapade en säkerhet för trobrianderna genom de nätverk av bytespartners och allierade man fick samt påvisade nödvändigheten av kula-handeln som gav upphov till rörelse och tillväxt, med andra ord stabilitet (McGee & Warms 2004). Adoptionsverksamheten är likaledes en social institution i Nord. Malinowskis teori var härledd från hans personliga upplevelser från fältarbetet och var hängiven åt beteende inom en kulturell kontext. Malinowski menade att kultur existerade för att uppfylla människans behov och att dessa behov var individuella fysiska och psykologiska behov. Adoptionsförmedlingarnas nätverk av bytespartners (barnhemmen) och allierade (tex. länder, adoptivföräldrar, politiker) producerar en säkerhet för och tillser infertila pars, ensamstående, karriärkvinnors och homosexuellas behov med tredjevärldens barn vilket ger upphov till rörelse och tillväxt i vårt marknadsinriktade¹¹ och multikulturella samhälle.

6.2 Hur uppfattas internationell adoption i Asien?

Man oroar sig ofta för den svenska synen på preventivmedel, aborter, daghem, de små kärnfamiljerna, svenska ungdomars och framför allt flickors alltför stora frihet, sprit- och knarkproblem, avkristningen som i många länders ögon står för en allmän brist på religiösa och moraliska rättesnören. Det gör att man ofta ser ganska annorlunda på vad som är ”en bra familj” för ett barn än vad man gör i Sverige (Kats 1992:81). Överhuvudtaget har man ofta invändningar mot omständigheter i familjen som gör att barnet får en särställning i vårt svenska samhälle. Det kan gälla stora ålderskillnader mellan föräldrarna, stora ålderskillnader mellan föräldrar och barn, extrem religiös eller politisk tillhörighet, tidigare barn i familjen med speciella fysiska eller psykiska svårigheter (ibid:78).

Enligt antropologen Bharadwaj, som utfört en studie i Indien där respondenterna var hinduer (Bharadwaj i Social Science and Medicine 2002), anses adoption vara en öppen och allmän deklARATION av misslyckad fertilitet och sexualitet (ibid:1875). Föreställningen om ett ”oäkta barn” ses som att det förorenar familjens formation inför hela samhället. Paren fruktar att det adopterade barnet skulle bli utsatt för social kontroll och sanktioneras med nedsättande skämt och förlöjligande (ibid:1876). Men om det sociala trycket inte fanns skulle ett par adoptera (ibid:1877).

På Sri Lanka uppgick folkmängden till 17,4 miljoner invånare år 1992. Av dessa är 60 % buddister, 20 % hinduer, 10 % muslimer och 10 % kristna (Nationalencyklopedin 1995). Hinduer och muslimer accepterar i praktiken inte adoption. Enligt uppgift från en biståndsarbetare som jag har intervjuat är buddistmunkar emot internationell adoption. Alla former av kristendom utövas på Sri Lanka. Kortfattat i detta sammanhang borde det innebära att minst 90 % av befolkningen är emot internationell adoption och dessutom är regeringen av samma uppfattning. Ur ett kulturrelativistiskt perspektiv förefaller adoptionsverksamheten inte vara idealistiskt eller i samklang med Sri Lankas kulturella kontext, men detta kräver mer forskning.

7.1 ADOPTIVFÖRÄLDRARNA

De första som adopterade barn från utlandet var ofta familjer som bott eller arbetat och levt i andra världsdelar (Kats 1992:14). Vi ska här undersöka vilka faser en familj genomgår som vankar i väntans tider på att det efterfrågade barnet skall anlända. Genom att använda Van Genneps "rite-de-passage" kan vi analysera dessa faser som adoptanterna kan genomgå under adoptionsritualen. Victor Turner definierade ritual som: ett föreskrivet formellt beteende med relation till mystiska väsen och krafter. Symboler är ritualens minsta enhet. Ritualer är reflektioner eller uttryck för sociala, ekonomiska och politiska förhållanden vilka kan ses som nycklar till förståelsen av hur folk känner för dessa förhållanden, och för den naturliga och sociala omgivningen de lever och agerar inom (Turner 1997). Ritualer utförs i samband med att livskriser uppstår i vårt sociala liv. Det finns en nära koppling mellan social konflikt och ritualer. Ritualens funktion, enligt Turner, är att transformera social konflikt till harmoni. Att adoptera är i praktiken en statusförhöjande ritual för adoptivföräldrar som bryter mot den sociala ordningen i form av att inte kunna reproducera barn, vilket är ett brott mot ett förväntat socialt beteende. De infertila separeras från samhällets norm p.g.a. av sin barnlöshet. De befinner sig därav i en så kallad liminalfas. De har förstås en del alternativ för att lösa detta brott mot den sociala ordningen, detta kan göras genom att utföra adoptionsritualen, vilken kan transformera den sociala konflikten till harmoni igen och de barnlösa kan komma ur detta betwixt-&-between tillstånd som de befunnit sig i.

Man kan dela in adoptivbarnsgraviditeten efter det här schemat: Fas 1 är tiden fram till beslutet, fram till det att man tar sin första aktiva adoptionskontakt. Fas 2 är tiden från det att man första gången tar kontakt med socialnämnden eller en adoptionsorganisation och fram till det att man får en konkret förfrågan om att påbörja en adoptionsprocess någonstans i utlandet. Fas 3 är tiden från det att man accepterar att påbörja en adoptionsprocess på en viss plats och till det att ett barn anländer till Sverige. Blivande adoptivföräldrars kriser tycks inträffa vid

fyra tidpunkter: kring barnlöshetsbeskedet under fas 1, vid slutet av fas 2, i mellan fasen, när den första konkreta möjligheten försvinner, i fas 3 när oron för att det barn man redan börjat uppleva som sitt inte skall kunna komma (Kats 1992:101).

De barnlösa paren separeras från samhällets norm på grund av sin barnlöshet och infertilitet och befinner sig därav i en slags liminalfas. För att de ska integreras i samhället måste de på något sätt få tag på ett barn för att komma ur detta anomaliska tillstånd (dvs detta avvikande beteende) och förhöja sin status, detta kan de göra genom adoptionsritualen. Men problemet med ritualen är att den producerar en efterfrågan i Nord på nyfödda och friska barn från Syd, reproducerar en maktobalans och en form av beroende och tacksamhetsskuld eftersom Nord förbarmar sig över barnen i ”de mindre utvecklade” länderna, transformerar barnafödandet i Syd till en diskursiv industriverksamhet i det att den utnyttjar en global social misär istället för att motverka den, introducerar processer där man erbjuder adoptionslån och föräldrautbildning till adoptivföräldrar, legitimerar att adoptivbarnen används som forskningsobjekt i ett globalt experiment och ignorerar FN:s och Haag:s konventioner om barnens rättigheter samt homogeniserar¹² en utsatt grupp genom det oavbrutna upprepadet av mantrat ”för barnens bästa”.

Exakt vad innebär en sterilitetsundersökning? En sterilitetsundersökning innebär djupa och svåra ingrepp i det mest intima och privata av allt: det sexuella och känslomässiga samlivet med ens livspartner. Resultatet av en sterilitetsutredning innebär ofta en chock som kan följas av en svår kris, och mycket sällan får den som har genomgått utredningen någon hjälp eller möjlighet att bearbeta dessa svåra upplevelser. Läkarna ser det som ett tekniskt problem. Alltför ofta skickas man hem från sjukhuset utan att ha fått tala med någon om varför det gick som det gick, och med en burk valium som enda hjälp (Kats 1992:32). Sterilitetsundersökningen har inte bara en social funktion i det att den ska transformera denna sociala konflikt till harmoni. De djupa och svåra ingrepp i det mest intima och privata har symboliskt laddade aspekter (hela processen är givetvis symboliskt laddad med multivokala betydelser) vilka fungerar som känslouppväckande mekanismer som kanaliserar och domesticerar starka känslor som hat, rädsla och sorg. Sterilitetsundersökningen har därav även en emotionell funktion. Den är också ett konkretiserande av ett problem som gör det möjligt att ta tag i problemet.

Sex av tio adopterade barn i Sverige är flickor. Från Indien är flickorna i stor majoritet, förra året kom 37 flickor men bara sex pojkar. Men det stör inte de svenskar som vill adoptera. I de flesta länder är det lättare att hitta adoptivföräldrar till pojkar än till flickor, men i Sverige är det tvärtom, enligt Margret Josefsson, informationsansvarig på Adoptionscentrum. –”De som har önskemål om kön vill oftast ha en flicka”, säger hon. De

tror att det blir lättare. De som adopterar från länder där människor är kortare väljer också hellre en flicka, eftersom det anses lättare för en kvinna att vara kort. Dessutom är det allt fler ensamstående kvinnor som adopterar och de tror att det är lättare att få kontakt med flickor (Wirén i Metro 2004-12-07).

7.2 Varför väljer man adoption som alternativ?

I en motdiskurs hävdar Hübinette att internationell adoption är den sista utvägen för infertila par i övre medelklassen att få barn. Före adoptionen har de absolut flesta genomgått långa och kostsamma perioder av försök med konstgjord befruktning, ett faktum som innebär att majoriteten av dagens utlandsadopterade växer upp med en mycket svårbemästrad och helt välgrundad känsla av att vara ett sistahandsval. Två andra växande grupper av adoptivföräldrar är ensamma karriärkvinnor som inte hunnit skaffa sig en partner och homosexuella som beroende på lagstiftningen i respektive land adopterar som par eller som föregivet ensamstående heterosexuella (Hübinette i Arena 2003:14).¹³

Adoptivbarnet är en symbol med multivokala betydelser, vars innebörd är en representation av att man tagit itu med barnlösheten och skapat sig en känsla av hopp om att man skall integreras i den samtida kulturspecifika sociala praxis som anses tillbörlig. Adoptivbarnet har också ett metonymiskt värde. Det är representation av en större helhet. Ur en global aspekt representerar barnet ett politiskt välgörande i det att i-länderna tillser barnets bästa och kanske framför allt, i vår marknadsinriktade kultur, en rådande efterfrågan. Ur ett socialt perspektiv tillser det de barnlösa parens önskan om barn och för dem ur det anomaliska tillståndet.¹⁴ De adopterades perspektiv bortser man ifrån genom att utgå ifrån att de får det bättre i ett ”utvecklat” i-land.¹⁵ Ur ett politiskt perspektiv blir barnen även en representation för adoptivlandets och ursprungslandets goda relationer. Ur de homosexuellas perspektiv blir de adopterade spjutspetsar i ett krig mot diskrimineringen. Ur ett genusperspektiv är adoption positivt för oss här i Nord, vad det i praktiken innebär för de biologiska föräldrarna i Syd kräver mer forskning.

Adoptivbarn är barn som haft det svårt, som har större behov än ”vanliga” barn, men det är också barn som kanske har större förutsättningar att ta till sig alla möjligheter som har öppnats – det är barn som *får* en andra chans i livet. Enligt Kats ”gäller det kanske även oss adoptivföräldrar” (Kats 1992:55, betoning i originalet).

8 ADOPTIVBARNEN

Det är inte ovanligt med mörka barn i Sverige. Det lär finnas över 100 000 invandrabarn mot 25-30 000 utländska adoptivbarn¹⁶ och i vissa områden finns det fler invandrabarn än

svenska barn i skolklassen. Men i Sverige styrs skolklassernas sammansättning av bostadsområden och bostadsområdena av en oftast snedvriden social och ekonomisk gruppering. Det har till följd att adoptivbarn och invandrabarn ofta finns i olika bostadsområden, d.v.s olika klasser. Det tar tid innan invandrabarn och adoptivbarn automatiskt börjar blandas. Kanske händer det inte förrän ute i arbetslivet för dem som inte självmant söker någon form av kontakt. Det största anpassningsproblemet för adoptivbarn är att lära sig leva i en familj, leva nära andra människor, ha nära relationer och känslor mot andra människor (Kats 1992:47 & 48).

Enligt den dominerande diskursen har de flesta barn någon gång utsatts för gliringar och fått öknamn som anspelar på deras ursprung och utseende, men tidigare undersökningar ger vid handen att det inte är utseendet som är avgörande om en individ utsätts för mobbning. Ett barn med svag jagkänsla och som är osäker är lättare ett offer för mobbning än ett barn med stark jagkänsla. I en mobbningsituation tar man då till det som upplevs som mest sårande; synbara och hörbara handikapp. De flesta adoptivbarn verkar ha en sund och stark jagkänsla. Med föräldrarnas stöd klarar de sig förhoppningsvis i dessa situationer (Berger & Pihlgren 1986:35).

Bo Svedin, en expert på området, säger: ”Det är klart att de utländska adoptivbarnen råkar ut för det som vi kallar diskriminering, d.v.s särbehandling på etnisk grund”. Diskriminering är ju sällan något sensationellt som inträffar då och då utan diskriminering pågår hela tiden som en vardagsföreteelse för den som ser annorlunda ut. De utländska adoptivbarnen har förvisso samma habitus som sina adoptivföräldrar och i vissa andra avseenden lättare än invandrares barn, men också svårare. De har inte den etniska identiteten gemensam med sin familj, då är risken större för att den blir en börda som barnen själva får bära (ibid:59).¹⁷

Berger och Pihlgren frågade föräldrarna vilken uppfattning de har om barnets upplevelse av sig själv som svensk - icke-svensk. I några fall svarade föräldrarna snabbt att barnet upplever sig som svenskt eller ”blågult”. Det var liksom ingenting att diskutera. Det är klart att barnet är svenskt. Samtliga föräldrar till de respektive tolv barnen med ankomstålder 0-6 månader uppger att barnen upplever sig som svenskar. Två barn funderar ej kring hudfärgen. Ett barn brukar säga att det är jobbigt att vara neger och ett barn brukar pudra sig vit ibland. Detta barn började fundera på hudfärgen vid 3-4 års ålder och undrade då varför det var brunt. Föräldrarna till de respektive åtta barnen som har ankomstålder 7-12 månader säger att barnen upplever sig som svenskar. Några av barnen har emellertid reagerat på sitt utseende bl.a. på sin mörka hårfärg. Ett av barnen använde glasögon en period och ville sedan behålla dem därför att det såg svenskt ut. Då satte föräldrarna in glas utan optiskt värde.

Barnens svar är mycket skiftande. De allra flesta ville inte ändra något.

-Jag skulle vilja vara ljushårig – vill vara svensk.

-Jag skulle inte vilja vara någon annan men jag önskar jag vore längre.

-Jag skulle vilja vara prinsessa och jag önskar att pappa vore kung och mamma drottning för mot sådana personer är man aldrig dumma.

-Jag skulle inte vilja ändra på något på mig själv men jag skulle vilja vända upp och ner på huset ibland.

Barnen i intervjuundersökningen är i åldern 7-15 år. I en undersökning av svenskfödda barn skulle vi förmodligen ha fått liknande svar när det gäller frågan om de skulle vilja ändra något hos sig själva. Enligt föräldrarna och barnen upplever 27 barn sig som svenskar (ibid:39-40). Detta exemplifierar par excellence den internationella adoptionens diskursiva konstruktion.

Barnens namn har stor betydelse. I Berger och Pihlgrens undersökning har 25 barn fått ett helsvenskt tilltalsnamn. Fem av dem använder sitt ursprungsnamn som tilltalsnamn. Det är vanligt att man ger barnen ett svenskt namn och börjar från barnens första dag i familjen att tilltala det med dess nya namn. Barnen kan komma in i en liminalfas om de inte får behålla sina namn då så gott som allt är nytt och främmande för barnen.¹⁸ Samtliga barn har dock kvar sitt ursprungsnamn, vilket gör det lättare för dem att själva byta tillbaka namnet om de så önskar när det blir äldre (ibid:41).

I en motdiskurs argumenterar Hübinette att man i Sverige inte ens byter namn på husdjur när de övergår från en ägare till en annan och att reglerna för att äga en islandshäst uttryckligen säger att hästen måste bära ett isländskt namn. För de utlandsadopterade själva blir dessutom kraven på lojalitet, skuld och tacksamhet starka genom den ojämlika relationen där de mest resursstarka i de rika länderna förbarmar sig över de mest oönskade från den fattiga delen på jorden (Hübinette i Arena 2003:15).

Landföreningarna förefaller vara de enda som förstår betydelsen av den etniska och biologiska bakgrunden den utlandsadopterade har; ämnen som i Sverige alltför länge har tabubelagts och patologiserats. I stället har den fram till nu rådande adoptionsideologin företrädd av adoptivföräldrar, adoptionsorganisationer och adoptionsforskare förespråkat en assimilation och avklippta band bakåt som ideal. Problemet är bara att den utlandsadopterade inte bara kommer att fortsätta att vara en invandrare i juridisk mening utan också för alltid kommer att betraktas som en sådan av omgivningen, liksom att förhistorien med en familj i ursprungslandet aldrig kan suddas bort (Hübinette i Socionomen 2003:45). Adoptivföräldrar och adoptivbarn hamnar i liminalfaser. Adoptivföräldrarna integreras åter i det normala efter ankomst av adoptivbarnet. Adoptivbarnet är stigmatiserat och anomalt hela livet.

Hur ser egentligen kulturen ut i familj och i samhälle för adoptivbarns möjligheter till socialisering? Självklart är det olika saker i olika tider och på olika platser. Vissa faktorer finns dock alltid med. En adoption innebär 1) ett kontinuitetsbrott: avbrott innebär per se förvirrande upplevelser 2) separationsupplevelser: redan innan barnet föds har det börjat lära sig urskilja moderns röst från andras och strax efter födseln kan det känna igen hennes lukt. Strävan efter anknytning är i överlevnadens och utvecklingens tjänst. Behovet av att söka sig till en relation är starkt, och ger därmed brist på möjligheter till att skapa känslomässiga band 3) att barndom och uppväxt sker i en biologiskt, och ofta kulturellt, främmande miljö 4) att alla dessa tre erfarenheter ska hanteras inom den kultursfär som de adopterande lever i. I vårt fall den svenska under 1900-talet och framåt. Exempel på grundvärderingar som omger oss i nutida Sverige och som inverkar på adoptionen är: Att moderskap är om inte ”heligt”, så näst intill och att genetiskt ärftliga faktorer spelar stor roll, samt att det är viktigt att ha kunskap om sitt biologiska arv. Missbruk, asocialitet, psykiska problem samt suicidhandlingar är sådant som förekommer mer frekvent bland adopterade än hos andra och, enligt bl.a. Hübinettes studie, oftare hos kvinnor än män (Landerholm i Psykisk Hälsa 2003:32-33).

Men varför verkar då detta svårare för kvinnor än för män? För kvinnor är mödrar viktigast som identifikationsobjekt. Den adopterade kvinnan har alltså en biologisk mor som gjort något som kulturellt ses med mycket oblida ögon. Likväl är det den kvinnan som haft den sexuella akten varigenom barnet kom till. Vi är i ett skede där arvets betydelse framhävs och genetisk forskning står högt upp på forskningsagendan. Det betyder att den adopterade i sin utveckling till kvinna dessutom tvingas att umgås än mer med frågor om vilka anlag hon bär inom sin egen kropp från en ”sådan” mor. Det går inte att hitta drag i den egna kroppens kvinnoblivande som påminner om adoptivmoderns. De som var starkt undernärda när de kom hit och fick en snabb tillväxt riskerar dessutom att få mens långt innan sina kamrater och långt innan de själva är psykologiskt mogna att ta hand om det (ibid:38).

För inte så länge sedan betraktades en kvinna som fick barn utan en fast relation med en man som lösaktig ”hora” och det oäkta barnet som mindre värt än andra. Numera har de internationellt adopterade kvinnorna en annan, men liknande, barlast. De kommer från länder/världsdelar förknippade med sexhandel med barn och kvinnor. Nu, minst lika mycket som tidigare, riskerar därför den adopterade kvinnan att utsättas för sexuella närmanden och trakasserier på ett djupt kränkande sätt. Till och med en så tillsynes enkel sak som att en ung asiatisk kvinna sitter ensam på en restaurang med sin far kan innebära att hon hamnar inför andras menande blickar (ibid:39).¹⁹

På senare år har ny forskning – framför allt av den svenska trion Frank Lindblad, Anders Hjern och Bo Vinnerljung – lett till att bilden av internationell adoption som den

rosenskimrande verksamhet den framställs som kommit att omvärderas. Denna forskning, den mest omfattande som hittills utförts, är baserad på kvantitativa registerstudier av tusentals vuxna utlandsadopterade och skiljer sig därmed (Hübinette i Arena 2003:16) från de tidigare undersökningar som utgjordes av intervjustudier av ett mindre antal adopterade som barn, ofta med adoptivföräldrar som informanter. Resultaten visar att vuxna utlandsadopterade i Sverige har stora svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden samt bilda familj och reproducera sig i motsats till motsvarande kontrollgrupper. Vidare hittas höga överrisker för psykisk sjukdom, alkohol- och drogmissbruk, kriminalitet och suicid. Den ojämförligt högsta överrisken gäller för suicid där överrepresentation är femfaldig, en proportion som internationellt endast har sina motsvarigheter bland ursprungsbefolkningar i Nordamerika och Oceanien (ibid:17).

Resultaten har symptomatiskt nog förklarats med en kombination av tiden innan adoptionen och genetiska faktorer – helt enkelt föreställda obotliga trauman i ett miserabelt utland och dåligt arv. En mer sannolik förklaring torde stå att hitta i den hittills mest omfattande undersökningen som presenterades i SVT:s Dokument inifrån i april 2002 där samtliga 17 000 vuxna utlandsadopterade i Sverige undersöktes gentemot sina adoptivföräldrar, delades upp efter kön och jämfördes med invandrare från samma ursprungsländer och inhemskt adopterade för att få fram effekterna av både klass, genus, ras och adoption (ibid:17).

Socioekonomiskt hamnar utlandsadopterade på samma nivå som invandrargruppen, det vill säga arbetslöshet och låglönstillhörighet, och epidemiologiskt som den svenskadopterade gruppen, det vill säga hög förekomst av psykiska problem. Sammantaget innebär detta att en vuxen utlandsadopterad i dagens Sverige konfronteras med samma rasism och diskriminering som invandrare och samma separationsproblematik som svenskadopterade, samtidigt som en privilegierad familjebakgrund är till nackdel som icke-vit, medan den fjärde faktorn pekar mot den destruktiva inverkan som den västerländska sexualiseringen av utomeuropeiska kvinnor har på den enskilda individen, ett faktum som har relevans i sammanhanget då två tredjedelar av alla utlandsadopterade inte bara är kvinnor utan också har sitt ursprung i Asien (ibid:17).
Caelum, non ánimum, mutant qui trans mare currunt.²⁰

Enligt Hübinette framstår internationell adoption, i ljuset av dessa nya forskningsresultat, som ett jättelikt oetiskt socialt experiment som inte kan betecknas som något annat än ett fullständigt misslyckande för både ursprungs- och mottagarland, men framförallt som en dödlig katastrof för den enskilde utlandsadopterade. Enligt motdiskursen handlar internationell adoption om en tvångsmigration som borde ha avslutats med slavhandels avskaffande. Hübinette menar att det är ett kulturmord som inte ens ursprungsbefolkningar utsätts för längre och framför allt en för alla parter förnedrande handel med människor som inte borde få förekomma i en tid som hyllar mänskliga rättigheter och demokrati (ibid:17).

9 SAMMANFATTNING

Den internationella adoptionens verksamhet är som en käpp med två ändar med flera olika intressegrupper vid var sida. Vi har sett hur denna verksamhet har utformats ur ett historiskt perspektiv och utvecklats samt rättfärdigats i Sverige som en socialt accepterad företeelse. Inhemsk adoption mattades av i och med den förändrade synen på kvinnan i Sverige, lagen om rätten till abort, ökad användning av preventivmedel och industrialismens inverkan på det svenska samhället vilket resulterade i nya levnadsformer, sexualitet och identiteter. Men fortfarande kvarstod problemet med infertilitet och köerna till in-vitro-fertiliseringsklinikerna är långa. Processen är bökgig och inkräktar i det mest privata rummet. Den dominerande diskursens förespråkare är övertygade om att mantrat ”för barnens bästa” är botemedlet mot den sociala misär som råder i de länder vilka utlandsadoptioner sker från. I Sverige har vi kommit långt i strävan att ge alla människor ett fullvärdigt liv, vilket politiskt sett är ett samhälles viktigaste uppgift och implicerar att föräldrar i länderna i Syd skall förse barnlösa i Nord med barn, använda dessa som forskningsobjekt och spjutspetsar i de homosexuellas strid mot diskrimineringen. Detta etnocentriska, evolutionära och objektifierande tänkande råder än i dag i vårt moderna, rationella och utvecklade samhälle.

Enligt motdiskursen har adoptionsförmedlingarna utvecklats från att försöka ge barn i tredje världen ett dragligt liv, till diskursiva industriella verksamheter, vars utgångspunkter är att till dess att u-länderna utvecklas till (kapitalistiska) samhällen vilka kan ge sina medborgare ett anständigt liv, bör adoptionsverksamheten fortgå. I diskussionen om den globala orättvisan skall vi undersöka varför utvecklingsarbetet går så trögt. Adoption på Sri Lanka går stick i stäv med religiösa föreställningar och kulturella normer. Adoptivföräldrar befinner sig givetvis i en tragisk situation men är det verkligen rätt att en utvecklad industriell verksamhet skall beröva föräldrar, som lever i vad vi i Nord etnocentriskt kallar mindre utvecklade länder, på deras barn för att tillse en efterfrågan i Nord? Framförallt borde det vara viktigt att undersöka vad som faktiskt sker med adopterades livsöden när de tvångsmigreras till Nord och höra deras röster. I Korea har, enligt motdiskursen, den omfattande adoptionen slagit undan benen på alla försök att bygga upp en egen välfärdsstat. Under 1960-talet och 70-talet adopterades de barn bort som övergavs i det kaos som uppstod i samband med landets blixtnabba industrialisering. I Korea har internationell adoption använts som ett substitut till ett icke-existerande socialt skyddssystem under landets utveckling från ett fattigt krigshärjat land till en modern industrination och förhindrat framväxten av välfärdsreformer (Hübinette i Arena 2003:16).

10.1 DISKUSSION OM INTERNATIONELL ADOPTION

Vi ska nu följa den internationella adoptionsdiskursens perspektiv från respektive ände, i en serie debattartiklar och utdrag ur en statlig utredning. Vi börjar från motdiskursens ände för att sedan granska den dominerande diskursen perspektiv.

Själva företeelsen internationella adoptioner har kontroversiella inslag. Barnen förs från sitt hemland och sin kulturella miljö. Deras bakgrund utplånas ofta helt. Vissa händelser har riktat uppmärksamheten mot att verksamheten kan äga rum i otillbörliga former (Ds S 1978(6):3). Denna migration som under en 50-årsperiod har transporterat en halv miljon barn till Nord upplever just nu något av sin storhetstid som ett resultat av rekordsnabb tillväxt i adoptionsindustrin efter Kalla krigets slut i och med globaliseringen (Hübinette i Arena 2003:12). Hübinette menar att internationell adoption inte är något annat än en legaliserad handel med människor. Presumtiva adoptivföräldrar väljer och vrakar från ett smörgåsbord mellan ursprungsland, ålder, kön, etnicitet och eventuellt handikapp på en marknad bestående av konkurrerande privata adoptionsbyråer som glatt prissätter och marknadsför människor. Internationell adoption handlar heller inte om något jämlikt utbyte av utsatta barn mellan olika länder då det utan undantag handlar om icke-vita barn från tredje världen som adopteras till vita par eller ensamstående i Nord. Att etniskt svenska barn från dysfunktionella familjer skulle skickas iväg för att placeras hos barnlösa medelklasspar i Kina, Saudiarabien²¹, Zambia eller Venezuela skulle med andra ord aldrig kunna inträffa i dagens neokoloniala världsordning (ibid:15).

Det finns paralleller mellan internationell adoption och den transatlantiska slavhandeln som fram till 1870 skeppade över elva miljoner afrikaner till Nya världen. Båda drevs och drivs av en enorm efterfrågan på arbetskraft respektive barn och båda var och är beroende av mellanhänder i form av slavhandlare och adoptionsbyråer. Såväl de afrikanska slaverna som de utlandsadopterade separeras i tidig ålder från sina familjer och ursprungsländer för att ofrivilligt transporteras till en ny och helt främmande miljö i syfte att ”återfödas” med nytt språk i en annan kultur. Slaverna brännmärktes och adoptivbarnen förvandlas till ett anonymt diarienummer. Båda blir varor. Slutligen legitimeras både slavhandeln och internationell adoption med samma tomma argument – att de drabbade fick och får det bättre rent materiellt jämfört med livet i ursprungslandet. Speciellt de så kallade ”husnegerna” i Amerika och ”hovnegerna” i Europa bör ha varit mest lika dagens utlandsadopterade då de levde respektive lever tillsammans med sina köpare och ägare, juridiskt tillhörande deras hushåll respektive familj. Vissa kritiker har liknat utlandsadopterade med mångkulturella maskotar, privata biståndsprojekt, exotiska husdjur eller antirasistiska alibin (ibid:15).

I Dagens Nyheter skriver Hübiette att internationell adoption i Sverige allmänt uppfattas som en god gärning och närmast ses som en medborgerlig rättighet att döma av den nyligen avslutade homoadoptionsdebatten. Denna tvångsmigration har fått äga rum i all tysthet utan vare sig något ifrågasättande av dess praxis eller någon utvärdering av dess konsekvenser. Det finns dock all anledning att kritiskt granska och ifrågasätta den internationella adoptionsverksamheten med dess cyniska upprätthållande av förtryck och exploatering i ursprungsländerna och paralleller till kulturmord. Den nya svenska adoptionsforskningen har dessutom omvärderat bilden av internationell adoption som den idylliska och rosenskimrande tillvaro den ofta framställts som. Hübiette vill poängtera att han talar om internationell adoption som ett globalt migrationsfenomen och att detta i sig inte innebär att meningsfulla relationer inte kan uppstå i en adoptivfamilj, lika lite som att äkta kärlek också kan finnas i en traffickingrelation (Hübiette i DN 2003-08-26).

Att internationell adoption lever på upprätthållandet av patriarkala familjenormer i ursprungsländerna, en exploatering av fattiga eller etniska minoriteter, och en orättvis världsordning hör man dock sällan. Denna aspekt av internationella adoptioner, där länder som Sverige motarbetar kvinnors, fattigas och svaga gruppers rättigheter, för att tillfredsställa sina egna behov, rimmar illa med de jämställdhets- och jämlikhetsideal och den officiella antirasism som Nord omhuldar i övrigt. Västerlänningars rätt att adoptera tredjevärldens barn både legitimeras och upprätthålls med materiell och moralisk överlägsenhet. Detta faktum gör internationell adoptions fortsatta existens efter den formella avkolonialiseringen till en alltför övertydlig symbol för den maktobalans och underordning som fortfarande råder mellan Nord och dess före detta kolonier. Det är möjligt att internationell adoption i en idealvärld skulle kunna fungera som ett sätt att hjälpa behövande barn. Det ska dock understrykas att i en jämlik värld skulle tredjevärldens länder knappast lämna ifrån sig sina barn frivilligt till Nord – i synnerhet med tanke på alla övergrepp som skett i historien. Enligt Hübiette bör de länder i tredjevärlden som fortfarande tillåter internationell adoption stänga sina gränser för denna förnedrande behandling av sina egna medborgare. Parallellt borde människor i Nord öppna sina ögon och sätta sig in i vad internationell adoption innebär bortanför den rosenskimrande fasaden – en ovärdig och grym människohandel (ibid:DN 2003-08-26).²²

Vi ska nu granska den dominerande diskursen. I en artikel publicerad i DN ger Blomberg och Wottle svar med följande tal: Vi menar att Hübiette fullständigt missar det som givetvis borde vara huvudfrågan när man bedömer adopterades psykosociala hälsa: Vilka skulle deras livsalternativ ha varit om de inte blivit bortadopterade? Vilka chanser till ett dragligt liv har en föräldralös flicka i dagens Kina, ett bortlämnat slumbarn i Calcutta eller ett gatubarn i

Bogotá? Ser Hübinette verkligen en ljusare framtid för dessa barn, om de skulle ha stannat i sina hemländer? (Blomberg & Wottle i DN 2003-08-29).²³

Visst kommer många av dessa barn att få problem med sin uppväxt i Sverige. Det är inte alls orimligt att anta att det speciella utanförskap som adoptionen medför kommer att leda till svårigheter som är specifika för denna grupp. Men dessa problem måste delas upp i två delar: separationen och integrationen. Separationen, från de biologiska föräldrarna och den tidigaste omgivningen, har alla adoptivbarn gemensamt och den medför ett trauma som de kommer att bära med sig hela livet. Men adoptivbarn är inte ensamma om detta. Det finns i vårt samhälle massor av människor som av olika skäl har ryckts loss ur sin tidiga uppväxtmiljö, och tvingas leva med detta resten av sina liv. Framför allt skulle adoptivbarnen ha haft med sig separationstraumat vare sig de blev adopterade eller ej. Nästa led är integrationen. Hur väl kommer adoptivbarnen att finna en plats i sitt nya hemland trots att de avviker till det yttre från majoriteten omkring sig? Detta problem kommer de att få dela med tusentals andra jämnåriga som har sina rötter i andra kulturer, och i vilken utsträckning de lyckas blir ett mått på vårt samhälles öppenhet i stort mot människor med annat ursprung (ibid:DN 2003-08-29).

Att barn adopteras bort från länder som av någon anledning saknar förutsättningar att skänka dem ett drägligt liv i deras ursprungsmiljö är förvisso tragiskt. Det faktum att tredjevärlden står som avsändare och Nord som mottagare av dessa barn pekar förvisso på den skriande snedfördelningen av världens resurser. I kraft av sin ekonomiska överlägsenhet och den imperialistiska historien bär Nord också en tung skuldbörda för dessa sakers tillstånd. Sett ur ett makroperspektiv kan man givetvis lätt koppla samman dessa bägge fenomen, men frågan är om man i praktiskt handlande bör göra det. Visst, i en jämlik, idealisk värld skulle denna typ av verksamhet inte behövas. Men adoptionsverksamheten är inte bara ett sätt för västerlänningar att skaffa barn, utan även ett sätt i vissa länder att lindra effekterna av sociala missförhållanden såsom situationen är idag. Ett upphörande av internationella adoptioner skulle knappast förändra de ”patriarkala familjenormer” de nu påstås profitera på, eller drastiskt förbättra villkoren för miljontals barnhemsbarn världen över (ibid:DN 2003-08-29). Vi ska nedan undersöka detta påståande närmare genom att granska vad som diskuteras i regeringen.

Visst bör vi kunna diskutera om en dylik verksamhet i själva verket hjälper till att förstärka oönskade strukturer i tredjevärldens länder. Det känns dock som en grotesk överdrift att, som Hübinette gör, hävda att dessa barn utsätts för en ”grym människohandel”, när de flyttas från ett liv som måste bedömas som utsiktslöst till en inte nödvändigtvis idyllisk, men ändå ordnad tillvaro i en familj i västvärlden. Så länge Hübinette helt avstår från att ens nämna vilka realistiska alternativ som står till buds för dessa barn, så får de alltså utgöra gisslan i detta

hans privata korståg mot den globala orättvisan och alla dess sammansvurna (ibid:DN 2003-08-29).

Politiskt sett har, på senare tid, den internationella adoptionsdiskursen ansetts som en kortsiktig hjälpinsats, som inte löser de globala grundläggande problem som är orsak till att barn överges. För att förbättra utsatta barns livsvillkor på lång sikt, krävs framför allt insatser som gynnar en bred välfärdsutveckling i ursprungsländerna och mottagarländerna bör bidra till en sådan utveckling genom generella insatser. Målsättningen måste vara att barn får växa upp i sin biologiska familj eller i en annan familj i sitt ursprungsland. Eftersom det inte är realistiskt att tro att alla barn kan få den möjligheten, inte ens i framtiden, måste arbetet med att förbättra barns villkor ske med såväl långsiktiga som kortsiktiga insatser. Om ett mottagarland som Sverige skall ha en internationell adoptionsverksamhet, och samtidigt vara trovärdigt i sina insatser att förbättra utsatta barns villkor, måste tyngdpunkten på hjälpinsatser för barn vara sådan hjälp som på lång sikt förbättrar sociala och ekonomiska förhållanden i ursprungsländerna. Detta kan tänkas minska riskerna för att barn överges (SOU 2003(49):20).

I takt med att kostnaderna för adoption trissas upp i konkurrensen mellan olika mottagarländer, finns också en risk för att det i barnens ursprungsländer skapas ett beroende av inkomster som härrör från den internationella adoptionsverksamheten. När det är fråga om stora belopp som lämnas utöver ersättningar för de faktiska kostnaderna, kan det tänkas att det är mer ekonomiskt fördelaktigt att förmedla ett barn för internationell adoption än att förmedla barn för nationell adoption eller att placera barn i fosterhem. Internationella adoptioner kan i sådana fall hindra en positiv inhemsk utveckling, vilket inte är acceptabelt. Det finns också en risk för att internationella adoptioner bidrar till att bevara strukturer med en föråldrad kvinnoyn och en syn på utomäktenskapliga och funktionshindrade barn, som Sverige inte kan godta (ibid:21).

Internationell adoption måste sättas in i ett större sammanhang än vad som ofta görs i dag, där internationell adoption främst ses som en alternativ familjebildning. Vi anser det vara helt nödvändigt att Sverige tar ställning till vilka ”spelregler” vi kan acceptera och hur Sverige kan agera för att minska riskerna för barnhandel i samband med internationell adoption (ibid:25). Det är angeläget att Sverige tydligt visar att barns bästa alltid har företräde i samband med internationell adoption. Ett led i detta är att mottagarländerna villkorslöst kan bistå ursprungsländerna i deras välfärdsutveckling, så att ursprungsländerna i högre utsträckning skall ha möjlighet att ta hand om sina barn inom landet (ibid:25).

10.2 DISKUSSION OM DEN GLOBALA ORÄTTVISAN

Då internationell adoption antas vara en konsekvens av en fattigdomsrelaterad diskurs ska vi här diskutera den globala orättvisan som råder i tredje världen med fokusering på Sri Lanka, globaliseringen, den diskursiva bistånds- och adoptionsindustrin. Detta skall vi göra för att se inom vilken struktur den internationella adoptionsverksamheten organiseras inom.

En liten inblick i den kulturella sammansättningen på Sri Lanka. Huvudstaden heter Colombo. Medeltemperaturen är 27 °C under året. Landets ursprungsbefolkning, de australida *vedda*, som var ett jägare-samlarefolk, är i stort sett utrotade eller har assimilerats av singaleserna. Ca. 30 % av befolkningen bor i städer. Officiella språk enligt författningen är singalesiska och tamil. I förvaltning och massmedier även engelska, som var officiellt språk under kolonialtiden. På Sri Lanka finns fyra religioner. Religionsfrihet råder; buddhismen kan dock betraktas som statsreligion. År 1945 bestämdes att all undervisning från förskola till universitet skulle vara avgiftsfri. Utbildning är starkt efterfrågad och ses som nyckeln till framgång, enligt Nationalencyklopedin. Landets ekonomi är i huvudsak jordbruksbaserad. I slutet av 70-talet fick marknadskrafter friare spelrum. Den ekonomiska utvecklingen har till stor del styrts av landets beroende av IMF och Världsbanken²⁴ samt utländska långgivare och bistånd. En ökande andel av de viktigaste exportgrödorna (te, gummi, kokosnötter) odlas av småbönder, samtidigt som produktionen av baslivsmedel blivit mer marknadsinriktad. Främsta exportmarknad är USA. Fram till början av 1990-talet var huvuddelen av den tyngre industrin statsägd, men därefter har produktionen av bl.a. grafit, gas och gummiprodukter i ökande grad privatiserats. Under senare decennier har myndigheterna genom skattelättnader och andra förmåner försökt stimulera industrietableringen i särskilda investeringszoner (Nationalencyklopedin 1995:174-176). I skrivande stund håller Sri Lanka på att transformeras till ett NIC-land (Newly Industrialised Country) vilket är en växelverkande process koherent med globaliseringen.

I boken ”Till Världskapitalismens Försvar”, som enligt omslaget vänder globaliseringsdebatten, hyllas kapitalismens expanderande och accelererande framfart över jordklotet. Med kapitalism syftar Norberg inte specifikt på ett ekonomiskt system med kapitalägande och investeringsmöjligheter utan avser den liberala marknadsekonomin, med dess fria konkurrens som baseras på rätten att använda sin egendom, friheten att handla, sluta avtal och starta affärsverksamhet. I grund och botten tror han inte på kapitalismen eller globaliseringen. Det är inte system eller regelverk som åstadkommer allt det vi kan se omkring oss i form av välstånd, uppfinningar, gemenskaper och kulturer. Det är människor som skapar detta. Det farliga med kapitalisterna är när de *inte* agerar kapitalistiskt, utan litar sig med staten

(Norberg 2004:14-15, betoning i originalet). Det är just det som är poängen; EU-länderna, IMF, Världsbanken och USA agerar inte kapitalistiskt

Vera-Zavala representerar den fattigdomsrelaterade diskursens kritiker. Vera-Zavala är, enligt bokomslaget, frontfigur i *Attac* och *Ung Vänster*. När Vera-Zavala använder sig av begreppet globalisering refererar hon till tre saker: en ökad ekonomisk integration på den finansiella marknaden, de multinationella företagens ökande makt samt de globala institutionernas ökande betydelse och makt över den internationella handeln (Vera-Zavala i *Global rättvisa...*2003:12).

När Berlinmuren föll och de realsocialistiska staterna i öst övergick från att vara planekonomier till marknadsekonomier utropades ideologiernas död. Ett enda samhällssystem hade segrat, det kapitalistiska. Berlinmurens fall innebar att den enda vägens politik befästes. Den neoliberal politikens ideologi grundar sig på tanken om att stat och näringsliv bör vara åtskilda. Ekonomin bör göras oberoende från politiska beslut och statligt inflytande genom att låta marknaden styra så kommer samhället att bli bättre. Neoliberalerna ställer också krav på att den offentliga sektorn (skola, sjukvård och vatten) ska privatiseras, oavsett vilka följder det får (ibid:31). Som medborgare har vi inflytande över det offentliga men inte det privata. Detta innebär att ju mer makt som flyttas över från det offentliga till det privatägda, desto mer makt förlorar vi människor till företag och dess ägare. Det talas ofta om konsumentmakt, men det är att förminska demokratin då det ju i slutändan ändå innebär att plånbokens storlek blir avgörande (ibid:33).

Idag finns i världen över 1 200 miljoner fattiga, 70 procent av dessa är kvinnor. Fattigdomen i världen har sjunkit i absoluta tal men ökat i relativa tal. Det betyder att x antal fattiga är lägre men skillnaden mellan fattiga och rika har ökat. Klyftorna mellan fattiga och rika har ökat mellan Nord och Syd, men även inom länderna i både Nord och Syd (ibid:37). Begreppet ”fattigdom” har kommit att spela en allt viktigare roll i biståndsdiskursen enligt de två antropologerna, Gardner och Lewis. Diskurs har att göra med makt. Adoptionsverksamheten, biståndsorganisationer, IMF och Världsbanken är diskursiva i det att de äger rätten att definiera fattigdom, vilka länder som är i mest behov av ”bistånd” (d.v.s utveckling) och vad som skall göras/utvecklas.

De fattiga ländernas utlandsskulder är över två tusen miljarder kronor. 80 % av dessa är offentliga skulder till länder som Sverige och till institutioner som IMF och Världsbanken. Bland världens regeringar och finansiella institutioner råder idag enighet om att skuldbördan är ett av de största hindren för en hållbar utveckling i många länder²⁵ (ibid:47). Enligt antropologen Escobar (refererad i Gardner & Lewis 1991:6) kan biståndsverksamheten ses som: ett partikulärt tankesätt och en källa för praxis, utformad för att bibringa en önskan i

”underutvecklade” länder att sträva mot en industriell och ekonomisk tillväxt. Det antas att biståndsdiskursen automatiskt leder till en förbättrad situation för ”de fattiga”, vad gäller barndödlighet, läs- och skrivkunnighet, undernäring etc. Även om inte alla drar nytta omedelbart av tillväxten, förutsätts att ”trickle-down” effekten kommer att försäkra att de rikaste i samhället slutligen kommer att hjälpa resterande del av samhället genom en ökad produktion vilket skapar arbetsmöjligheter (ibid:7). Adoptionsindustrin kan också ses som ett partikulärt tankesätt och en källa för praxis, vilken är utformad för att tillfredsställa en efterfrågan i Nord på nyfödda spädbarn.²⁶

Ett av de viktigaste verktyg som IMF har haft att styra den ekonomiska politiken med har varit strukturanpassningsprogrammen. Dessa handlar om att ”liberalisera” politiken genom hård inflationskontroll, minskade statsutgifter (som leder till nedskärningar inom den offentliga sektorn), privatiseringar, avregleringar samt en strävan mot en mer exportorienterad produktion. Den ensidiga koncentrationen på export tvingar också bönder att producera mat som går till export och inte till att föda hungrande magar (Vera-Zavala i Global rättvisa...2003:48).

Antropologer ser biståndsverksamheten som en diskurs, vilket ger oss möjlighet att undersöka 1) dess integrering med andra strukturer 2) hur de ifrågasätts och 3) mötet (interface) mellan biståndsverksamheten och andra former av kunskaper, som genereras av vårt tillvägagångssätt (Gardner & Lewis 1991:72). Den första ändringen av biståndsdiskursen måste ske i användningen av begreppet ”utveckling”. Det är ett etnocentriskt begrepp som tar avstamp i en evolutionistisk utgångspunkt som innebär att utveckling skall ske genom moderniserings- och beroendeteorier som antas resultera i en ”trickle-down” effekt. Om biståndsverksamheten skall vara ändamålsnyttig måste den fästa avseende vid lokalbefolkningen. Den skall inte homogenisera grupper eller reducera ”fattigdom” till ett tekniskt problem, och den måste ta hänsyn till historiska, sociala, politiska, ekonomiska och geografiska aspekter av samhället ifråga. En anledning till att detta inte är fallet beror på att ”många utvecklingsprojekt är standardiserade, dvs. kommer som färdiga paket” (Ferguson 2001:259) och ej tar hänsyn till ovannämnda faktorer samt avser att föra in länderna i den globala kapitalistiska marknaden. Det krävs också att biståndsprojektets experter omskolas och inte arbetar för modernisering utan tar hänsyn till den specifika kontext inom vilken biståndsarbetet skall utföras.

Empowerment eller förstärkning av en grupp innebär att utvecklingen inte sker genom top-down styrning utan att folket/målgruppen själva deltar och påverkar utvecklingen (Gardner & Lewis 1991:116). Men det finns också problem med s.k. förstärkning. I Sri Lanka har ”deltagandet” formats och rekonstruerats efter en statlig diskurs för att mörka och anpassa det

efter de ökande påtryckningarna att implementera marknadsstyrda utvecklingsstrategier vars intentioner är att transformera Sri Lanka till ett NIC-land. För att uppnå NIC-status krävs industrialisering och en djärv satsning på expansion av jordbruksnäringen (Woost i Discourses... 1997:233), i enlighet med en moderniseringsteoretisk modell. För att Sri Lanka ska kunna möta den nya ekonomins krav måste arbetskraften anpassa sin produktion till efterfrågan. Detta kan relateras med hänseende till "fordismen", som Anthony Gramsci noterade; nya arbetare, samhällen, levnadsformer, sexualitet och identitet krävs för implementeringen av den givna produktionsformen. Folket "deltar" i en utveckling som är dold i en manipulerad form av "deltagande" (ibid:235). De "fattiga" förstärks endast i den utsträckningen att de görs till "deltagare" i en ekonomisk process skapad av rika utländska investerare. Istället för att ge agens och makt åt folket konstrueras en ny patron-klient relation mellan investerarna och folket, vilket ersätter en traditionell form av patron-klient förhållanden. De fattiga uppnår "välstånd" genom de förmögnas patronställning. Med andra ord förstärks inte folket utan inkorporeras i en beroenderelation (ibid:238 & 239). Detta exemplifierar en manipulativ och diskursiv utvecklingsprocess styrd av marknadens begär som skapar en beroenderelation till de som är i behov av bistånd.²⁷

För att förstå hur kulturella institutioner bevarar jämvikten i och sammanhållningen av samhället skall vi kontextualisera den politiska arenan på ett struktur-funktionalistiskt vis. Världsbanken lånar ut pengar med tydliga politiska krav, IMF hjälper u-länderna att sanera sina ekonomier så att de kan betala tillbaka lånen. Verktuget är strukturanpassningsprogrammen vars innehåll är tydliga politiska direktiv, WTO reglerar sedan de avtal som den internationella handeln har att förhålla sig till. Allt är ideologiskt präglat av en neoliberal politik som kräver av u-länderna att de avreglerar och privatiserar, att de öppnar upp sina ekonomier och specialiserar sig på ett fåtal exportvaror (Vera-Zavala i Global rättvisa... 2003:55). Det är denna politiska struktur som utestänger tredje världen och en del av de principer som adoptionsindustrin organiseras inom i globaliseringens skugga.

10.3 Alternativa lösningar på adoptionsindustrin

Sri Lankas ursprungsbefolkning är i praktiken utrotad, landet går i kapitalismens ledband, folket är inkorporerade i en ny patron-klientrelation och trickle-down effekten har inte droppat ner till den utsatta gruppen. Istället privatiseras företagen, produktionen av baslivsmedel blir mer marknadsinriktad och huvuddelen av den tyngre industriella produktionen har i ökande grad privatiserats. Vad som är positivt är att adoptionsindustrin i princip har upphört, men dessvärre verkar situationen för barnen ha försämrats, enligt

adoptionsförmedlingarna som har verkat i landet. Hur det har kommit att bli så kräver mer forskning.

Vad finns det då för alternativ? Syd kan inte uteslutande köpa sig till utveckling. Ett ökat handelsutbyte kan för majoriteten av u-länderna inte ge mer än ytterst begränsade exportinkomster om inte landet samtidigt utvecklas och industrialiseras. Enligt Vera-Zavala behöver u-länderna industrialisering, utbildning, hälsa, rättvis fördelning och rättvis handel. Den internationella handeln, kallad frihandel²⁸, är idag omgärdad av tusentals lagar, regler och förordningar. Den största delen av handeln sker mellan dotterföretag som ingår i stora multinationella företag. Den handeln är inte fri. Därutöver sker en stor del av handeln genom avtal mellan länder eller grupper av länder som ofta kontrolleras via olika former av handelsavtal där det noga regleras vad som ska handlas och i vilka kvantiteter. Det enda som rör sig relativt fritt i stora delar av världen är kapitalet (Vera-Zavala i Global rättvisa... 2003:39-40). Även Norberg är av liknande uppfattning. Vad som är intressant är att Vera-Zavala analogt med Norberg anser att industrialisering, utbildning och hälsa, läs- och skrivkunnighet och förstärkning av kvinnans ställning skulle hjälpa de utsatta länderna i Syd. Det är både ett etnocentriskt och ett evolutionistiskt tankesätt. Vi har sett hur industrialiseringen har påverkat Sri Lanka med hänseende till ”fordismen”. Att Syd behöver läs- och skrivkunnighet och utbildning är ett evolutionistiskt tankesätt som implicerar att vi i Nord har kommit längre i utvecklingen än Syd. Att den västerländska medicinen skulle vara bättre än den traditionella läkekonsten är också ett evolutionsteoretiskt resonemang. Utbildning bör specificeras. Befolkningen på Sri Lanka är inga Vildar, den kunskapen de har är relevant och ändamålsnyttig för deras levnadsform, den akademiska utbildningen vi har i Nord är en konsekvens av kapitalismen och ändamålsnyttig för levnadsformen i vårt samhälle. Man ska heller inte utgå ifrån att kvinnor i Syd är förtryckta (se Unnithan och Srivastava i Discourses... 1997) det homogeniserar gruppen och isolerar den istället för att kontextualisera den med sociala, kulturella och politiska relationer vilka den är en del av.

Vad gäller internationell adoption som har utvecklats till ett sätt bland andra att skaffa barn på konstgjord väg lever både den kristna och vänsterliberala retoriken om att ”rädda och hjälpa barn” kvar som ett slags ideologisk överbyggnad trots att det finns långt mer kostnads-effektiva och framför allt humana sätt att hjälpa föräldralösa barn i fattiga länder.

Motdiskursen hävdar att exempelvis faddersponsring, SOS barnbyar, fostervård eller inhemska adoption inom släkten är bättre biståndsåtgärder. Ett framgångsrikt exempel på det sista är det omfattande och effektiva statliga program för att hitta släktingar till föräldralösa barn för inhemska adoption som implementerades efter inbördeskriget i Rwanda, och som ledde till att landet 1997 valde att stänga sig för all internationell adoptionsverksamhet trots påtryckningar

från västerländska adoptionsbyråer. Det rwandiska exemplet visar med all önskvärd tydlighet att det finns realistiska alternativ till internationell adoption, och som framför allt är utformade efter barnets och dess familjs behov i tredje världen och inte efter barnlösa pars önskemål i Nord (Hübinette i Arena 2003:14-15).

Frågor som uppstår i relation till fattigdomsrelaterade diskurser, som den internationella adoptionsdiskursen, måste kontextualisera sociala, geografiska, politiska, ekonomiska och historiska aspekter av samhället ifråga, för att 1) individerna i de utlandsadopterande länderna skall få maximal användning för biståndet 2) minimera den adoptionsindustriella verksamhetens handel med utsatta barn 3) skapa sig kunskap om vem/vilka som har makten över diskursen i samhället och inte låta adoptionsverksamheten bli en diskurs i sig. Det är också viktigt att man inte förutsätter att tredje världen är isolerat och traditionellt. Genom detta reduceras "fattigdom" till ett tekniskt problem som antas kunna motverkas med t.ex. moderniseringsprocesser vilka varken förstärker (empower) folket eller eliminerar fattigdom, utan blott etatizerar vilket innebär att man expanderar och stärker staten i kommersiella intressen istället för att bistå landet med hjälp. Ett sine qua non för adoptions- och biståndsverksamheten borde vara att de bistår och främjar en hållbar utveckling.

11 SLUTSATSER

I denna essä har jag velat påvisa adoptionsverksamhetens hegemoniska/diskursiva status och belysa den vetenskapliga och rationella praxis den är i besittning av. Denna diskurs är en konstruktion som skapar en föreställning att Sri Lankas mödrar utlandsadopterar sina barn på grund av fattigdom.

Genom att ställa den dominerande diskursen i relation till motdiskursen har det hermeneutiskt och holistiskt, med antropologisk teori och metodologi, redogjorts vilka aspekter den internationella adoptionsverksamheten är sammansatt av och hur dessa fundament konstruerar verksamheten till en diskurs, sui generis.

Geertz, som tillhör den symboliska och tolkande skolan, uppfattar kultur som en kollektiv kod av meningar. Geertz anser att kultur existerar mellan människor och skapas av vårt sociala handlande. Geertz betonar att kultur inte existerar skiljt från individer, utan att kultur skapas i människors tolkningar av händelserna runt dem och uttrycks i symboler och kommunikation. Analogt med Geertz ska vi använda ett semiotiskt tillvägagångssätt för att förstå denna barnhandelns kultur genom att fokusera på att analysera betydelsen av adoptionsverksamheten för vårt västerländska konsumtionssamhälle. I essän har påvisats att 1) adoptionsindustrin ignorerar FN:s prioritetslista för alla barn 2) vikten ligger på adoptivföräldrarnas behov av barn vilket är etnocentriskt 3) det är Nord som adopterar från

Syd vilket implicerar en maktobalans 4) adoptionsindustrin upprätthåller patriarkala normer i tredje världen 5) adoptivbarnet blir en symbol för ett quijotiskt räddningsmotiv i kombination med ett dåligt samvete i samband med avvecklingen av den koloniala världsordningen 6) adoptivbarnen upprätthåller fantasmagoriskt den svenska självbilden som paradys för demokrati, mänskliga rättigheter, antirasism och solidaritet med Syd 7) tillgänglig forskning är ensidig och att ny alarmerande forskning ignoreras 8) Nord i evolutionistisk anda anser sig bättre lämpade att ta hand om Syds barn 9) istället för att bistå Syd med ekonomiskt stöd implementerar man NIA och adoptionsförmedlingar vilka symptomatiskt producerar en efterfrågan på barn i stället för att eliminera huvudproblemen 10) adoptionsförmedlingarna finansieras med stora summor från staten vilka kunde användas på ett bättre sätt 11) regeringen och 90 % av Sri Lankas befolkning är emot internationell adoption 12) adoptionsverksamheten transformerar barnafödandet i Syd till en diskursiv industriverksamhet i det att den utnyttjar en social misär istället för att motverka den 13) adoptivbarn används som forskningsobjekt i socialvetenskapliga experiment 14) adoptionsindustrin homogeniserar en utsatt grupp genom upprepandet av mantrat ”för barnens bästa” 15) adoptionsverksamheten är etnocentrisk ur ett genusperspektiv 16) adoptivbarn tvångsmigreras till familjer där de är ett sistahandsval vilket per se resulterar i en quid pro quo situation och 17) det finns paralleller med den transatlantiska slavhandeln, vilket ipso facto upprätthåller en orättvis världsordning och påvisar en materiell och moralisk överlägsenhet i Nord. Nihil sub sole novum.

Summa summarum är den hegemoniskt diskursiva internationella adoptionsverksamheten en symptomatisk och experimentellt faciliterande åtgärd, vilken på intet sätt motverkar den globala orättvisan, med etnocentriska, evolutionistiska, objektifierande och diskriminerande element.

12 NOTER

1. Jag skulle uppskatta om läsaren känner till information vilken berör ämnet som på något sätt komplementerar uppgifterna i essän, kontaktar mig via email: Cidah789@hotmail.com, då jag planerar att skriva min D-uppsats i detta ämne. Lite om vad som endast ytligt kommer att granskas och som kräver mer forskning på Sri Lanka är 1) synen på kvinnan 2) omgivningens syn på internationell adoption 3) vilka det är som bortadopterar (religiös tillhörighet, ålder, social klass) eller varför (är fattigdom verkligen orsaken? hur många barn hittas de facto övergivna?) 4) synen på homosexuella 5) synen på homosexuella adoptivföräldrar i Sverige 6) regeringens syn på internationell adoption 7) internationell adoption ur ett genusperspektiv. Jag har försökt få ett genusperspektiv men det verkar inte finnas mycket forskning på genusområdet, av anledningar som kan tänkas framkomma. Jag har även kontaktat Sri Lankas ambassad och institutionen för indologi för att få ett genus- och homoperspektiv på internationell adoption men utan framgång.

2. Historien är tagen från Bodil Jönssons bok Tankekraft. Jag har anpassat karaktärerna så att de ska passa in i denna essä.

3. När jag använder mig av begreppet "adoption" syftar jag på inhemsk adoption och med internationell adoption avser jag företeelsen att "vita" adopterar icke-vita barn från icke-europeiska länder.

4. Denna uppgift har jag fått från NIA och gäller barn som invandrat till Sverige från Sri Lanka för att senare adopteras, NIA i sin tur har använt källor från SCB för åren 1969-80.

5. Som defekter räknades inte bara fysiska eller psykiska handikapp och sjukdomar utan även sådant som en problematisk familjebakgrund – till exempel att den biologiska pappan eller mamman var sjuklig, mindre begåvad, kriminell, sinnessjuk, prostituerad eller på annat sätt anomal. Man ansåg länge risken stor att inte bara "idioti", "sinnessjukdom" och "klenhet", utan också "tjuvaktighet" och "lösaktighet" kunde ärvas på samma sätt som hår- och ögonfärg (Kats 1992:16).

6. Vet ej vilka studien utförts på men den verkar vara en sammanblandning av studier av inhemskt adopterade och internationellt adopterade. Jag har ingen statistik på ålder vid ankomst av internationellt adopterade från Sri Lanka eller generell statistik men statens tolkning är tvivelaktig. Vad man ska tänka på när det gäller statistik är att även barn från europeiska eller "vita" länder utlandsadopteras, vilket borde betyda att dessa har bättre hälsa än färgade barn, eftersom dessa matchar sina föräldrar och inte sticker ut i samhället.

7. Detta kan tolkas som att Sveriges kvinnorrättskampar etnocentriskt anser att tredjevärldens kvinnor kan tillse efterfrågan på barn i Nord.

8. I Sverige finns en centralmyndighet, Statens nämnd för internationella adoptionsfrågor (NIA). NIA har till uppgift att underlätta adoptioner i Sverige av utländska barn. Enligt sin instruktion skall NIA bla: 1) auktorisera organisationer att arbeta med internationell adoptionsförmedling och förordna samhällsrepresentanter att delta i deras förmedlingsverksamhet samt utöva tillsyn över organisationen och fördela statsbidrag till dem 2) pröva om förfarandet är godtagbart vid adoption som inte skall förmedlas av auktoriserad organisation 3) pröva fråga om godkännande av utländskt adoptionsbeslut 4) utarbeta information för bedömning av hems lämplighet som adoptivhem 5) följa den internationella utvecklingen på adoptionsområdet och förhandla med myndigheter och organisationer i andra länder om avtal och 6) bedriva informationsverksamhet och lämna upplysningar och biträde åt myndigheter och organisationer (Internationella adoptioner. Handbok för socialnämnder 1997. Upplaga 2:1).

9. FN:s prioriteringslista för alla barn på jorden:

1 Barn ska stanna hos båda sina föräldrar.

2 Barn ska ges möjligheten att stanna hos åtminstone en av sina föräldrar.

3 Barn ska ges möjligheten att stanna hos åtminstone någon släkting.

4 Barn ska ges möjligheten att stanna hos åtminstone fosterföräldrar.

5 Barn ska ges möjligheten att adopteras inom landet.

6 Barn ska ges möjligheten att adopteras utanför landet (Hübinette i Socialpolitik 2003:39). 2, 4 och 5 kan dock vara problematiska att genomföra om landets kultur inte "tillåter" det.

10. I Sverige finns för närvarande sex auktoriserade sammanslutningar. I förhållande till sin folkmängd är Sverige ett stort mottagarland med ca 1 000 internationella adoptioner per år och ca 43 000 internationellt adopterade totalt i landet. (SOU 2003(49):17) År 1983 presenterades följande i en statlig rapport: En beräkning av de intäkter som NIA skulle kunna erhålla om ansökan om medgivande hos NIA skulle avgiftsbeläggas ger vid handen att NIA kan få en intäkt på 400 000 – 500 000 kr. per år. Därvid antas att NIA kan få 1 500 – 2 000 nya ansökningar om medgivande årligen och att ansökningsavgiften hos NIA skulle uppgå till 250 kr. Vid NIA:s kansli finns f.n. 12 tjänster inrättade. En intäkt på 400 000 – 500 000 kr. för NIA skulle innebära att NIA:s kansli kunde få två nya tjänster. Det kan beräknas att två nya tjänster skulle erfordras för att förhindra alltför långa väntetider för adoptionssökande hos nämnden och för att kunna ge adekvat information till adoptionssökande (Ds S 1983(14):92). Detta är, enligt mig, ytterligare ett tecken på en industriell verksamhet.

11. År 1987 redovisades följande i en statlig rapport: De auktoriserade organisationerna erhåller idag ett statligt bidrag med drygt en miljon kronor för verksamheten med internationella adoptioner. Utredningen har föreslagit att ytterligare ett statligt stöd skall lämnas med sammanlagt 8 milj. kr (Ds S 1987(1):114). Denna finansiering skulle kunna användas på ett bättre och lämpligare sätt, enligt mig.

12. Det krävs ju trots allt en man och en kvinna för att reproducera ett barn, om dessa pga. diverse förhållanden, vare sig det är sociala, ekonomiska eller politiska, inte kan omhänderta sina barn kan det anses tillbörligt att undersöka vilka dessa påverkande omständigheter är istället för att symptomatiskt ta barnen ifrån de biologiska föräldrarna.
13. Med kostnader som i vissa fall uppgår till 200 000 kronor tillhör de allra flesta som adopterar samhällets övre skikt, vilket gjort utländska adoptivbarn till något av en statussymbol (T. Hübinette i Arena 2003:14).
14. De biologiska föräldrarnas sociala aspekt kräver mer forskning.
15. Forskningen kring adopterade är givetvis varierande liksom all statistik vilken vänds och vrids på lite hur som helst, men jag tycker ändå att den ger en fingervisning om vad som händer med den adopterade och att politiker och adoptionsindustrin ignorerar alarmerande forskning med en axelryckning och deklarerar att det visst ibland kan gå snett men att det generellt sett är en bra verksamhet.
16. Notera att Kats siffror är från tidigt 90-tal.
17. Anledningar till att adoptivfamiljer tar kontakt med PBU är varierande. Separationsproblem, otrygghetssymtom, aggressionsutbrott, avundsjuka, svartsjuka, syskonavund, identitetsproblem, könsidentitet och svårigheter att tåla frustrationer är problem man möter på PBU. Besvikelser, svårigheter att knyta an till nya föräldrar, distanslöshet, snatteri och omätlig hunger är de vanligast förekommande problemen (Berger & Pihlgren 1986:54).
18. Å ena sidan kan det vara tryggt att ha ett namn som anknyter till ens ursprungsland, men å andra sidan kan det vara svårt att uttala tex Dayaratne, vilket är mitt ursprungsnamn. Om man inte har ett ursprungsnamn och någon annan adopterad har det kan det också skapa problem då det blir ett publikt nöje att reda ut vad man skulle ha hetat i "långtbortistan". Samtidigt som det är bra att behålla sitt ursprungsnamn är det också ett problem som gör det svårt att veta vem man är när man har två tilltalsnamn, tillhör två kulturer och har fyra föräldrar. Personligen tror jag att det skulle vara bättre om man struntade i att behålla ursprungsnamnet och endast fick ett svenskt namn. Det skulle reducera åtminstone en aspekt av identitetsförankringen. Men givetvis är detta avhängigt vilken ålder man anlände.
19. För den som är intresserad är Landerholm själv adopterad.
20. De som reser över havet byter vistelseort, men inte själ.
21. En passus i barnavårdslagen tycks ha tillkommit för att hindra adoption av svenska barn till utlandet, sedan två svenska barn på trettioalet adopterats från Sverige till Saudiarabien på privat väg (Kats 1992:20).
22. För den som är intresserad är Hübinette doktorand i koreanska vid Stockholms universitet.
23. För den som är intresserad är Blomberg och Wottle historiker vid Stockholms universitet respektive Södertörns högskola. Med tanke på hur ensidig forskningen har varit på arenan för internationell adoption anser jag det viktigt att veta ur vilket perspektiv argumenten framförs.
24. Världsbanken, The World Bank Group, grundades 1944 och består av fem olika institutioner. Världsbanken "ägs" av 183 länder. För att vara med i Världsbanken måste man vara medlem i IMF, International Monetary Found, Internationella Valuta fonden. IMF grundades 1946. Världsbanken ser som sin huvudsakliga uppgift att låna ut pengar till u-länderna. IMF ska ge finansiellt och tekniskt stöd, de ser som sin uppgift att "hjälpa" u-ländernas ekonomier. Maktförhållandena bestäms av hur mycket pengar landet betalar. Detta innebär att USA ensam har 17 % av rösterna, USA, Japan, Tyskland, Frankrike och Storbritannien har tillsammans ca 40 % av rösterna. IMF:s räddningspaket handlar främst om att säkra investerarnas pengar (Vera-Zavala i Global rättvisa... 2003:29 & 30).
25. I Tanzania, där 60 % av befolkningen inte har tillgång till sjukvård, är avbetalningarna sex gånger större än sjukvårdsbudgeten. 1996 betalade Afrika 30 % mer i räntor och amorteringar på utlandsskulder än kontinenten fick i bistånd. Långivarna har ett moraliskt ansvar eftersom de genom frikostiga lån, ofta till tvivelaktiga regimer, varit med om att skapa skuldskrisen (Vera-Zavalas i Global rättvisa...2003:47).
26. Det finns ju givetvis ett problem i Sri Lanka med många övergivna barn och de flesta adoptionsförmedlare gör det förmodligen av kärlek till de utsatta barnen, men huruvida de utsatta barnen överges är avhängigt "fattigdom" kräver ytterligare forskning.
27. Den svenska välfärdsstaten byggdes upp genom industrialisering, diversifiering av ekonomin, skyddande av nya industrier samt lån för att bygga upp den offentliga sektorn. Samtliga av dessa politiska åtgärder försvåras eller förvägras u-länderna genom nuvarande globala spelregler. Samtidigt upprätthåller Nord höga tullmurar mot Syd. Det protektionistiska EU stänger ute tredjevärldens varor genom en kombination av en föräldrad jordbrukspolitik och handelstullar. Idag bestraffas u-länderna när de industrialiseras, och deras möjligheter att bygga upp en egen livsmedelsproduktion undermineras (Vera-Zavala i Global rättvisa... 2003:49). Idag är EU:s tullar utformade så att tullsatsen stiger med varornas förädlingsgrad, s.k. tullekaleringar. Detta innebär att u-länderna bestraffas när de industrialiseras. Samma problematik gäller EU:s exportsubventioner på jordbruksprodukter, som idag slår hårt mot de minst utvecklade ländernas möjligheter att bygga upp en egen livsmedelsproduktion (ibid:50). EU:s Common Agricultural Policy beräknas åsamka u-länderna en välfärdslust på runt 20 miljarder dollar varje år. EU:s handelspolitik är irrationell och skamlig. Den skyddar en liten krets av lobbyistiska företag och bönder som bortser från att deras murar dömer människor på andra kontinenter till underutveckling och död. Det är en moralisk katastrof (Norberg 2004:144). Under det svenska ordförandeskapet skrevs det så kallade "everything but arms"-initiativet under. Det är ett avtal mellan EU och de

48 fattigaste länderna i världen om att avskaffa EU:s tullar gentemot dessa länder. Men genom ett intensivt lobbyarbete från europeiska socker-, banan-, och risproducenter lyckades de få politikerna att skjuta upp avvecklingen av tullar på dessa områden till år 2006, respektive 2008. (Vera-Zavala i Global rättvisa... 2003:51).

28. Frihandel innebär att människor och företag har rätt att sälja och köpa fritt över gränserna, utan att handeln begränsas av kvoter eller fördyras med tullar.

13 KÄLLFÖRTECKNING

Litteratur

- Berger och Pihlgren 1986. Nytt land, ny familj.
 Bohman, Michael 1973. Adoptivbarn och deras familjer.
 Ferguson, James 1990. The anti-politics machine: "development", depoliticization and bureaucratic power in Lesotho. Fifth printing 2001.
 Gardner, K. och Lewis, D. 1991. Anthropology, development and the post-modern challenge.
 Halldén, Gunilla 1981. Adoption i ett konflikt- och utvecklingsperspektiv.
 Jönsson, Bodil 2001. Tankekraft.
 Kats, Madeleine 1981. Vänta adoptivbarn – en annorlunda graviditet. Fjärde reviderade upplagan 1992. Bonnier Fakta Bokförlag AB.
 Mcgee R. Jon & Warms L. Richard 1996. Anthropological theory: An introductory history. Third edition 2004.
 Nationalencyklopedin 1995. Bokförlaget bra böcker AB, Höganäs.
 Norberg, Johan 2001. Till världskapitalismens försvar. Andra upplagan, andra tryckningen 2004.
 Turner, Victor 1969. The ritual process. Structure and Anti-structure. Renewed 1997.
 Vera-Zavala, America 2001, i Global rättvisa är möjlig. Andra upplagan 2003.

Statliga rapporter

- Internationella adoptioner. Forskning och forskningsbehov. DSF skriftserie nr 4. Delegationen för social forskning, Stockholm 1982.
 Internationella adoptioner. Handbok för socialnämnder 1997. Upplaga 2:1.
 Internationella adoptioner. Riktlinjer och organisationsförslag. Rapport från särskilt tillkallad arbetsgrupp, Ds S 1978(6).
 Internationella adoptioner. Översyn och förslag till åtgärder, Ds S 1983(14).
 Kostnader i samband med adoption av utländska barn. Betänkande om förutsättningar för att minska den enskildes kostnader i samband med adoption av utländska barn, Ds S 1987(1).
 Statens Offentliga Utredningar (SOU 2003(49), Socialdepartementet. Betänkande från utredningen om internationella adoptioner. URL 1: <http://www.regeringen.se/sb/d/108/a/2681>

Artiklar, tidskrifter och tidningar

- Bharadway, Aditya 2003. Why adoption is not an option in India: the visibility of infertility, the secrecy of donor insemination, and other cultural complexities. *Social Science & Medicine* 56:1867-1880.
 Blomberg, Eva och Wottle, Martin 2003-08-29. Vad är alternativet? *Dagens Nyheter*.
 URL 2: www.dn.se/DNet/road/Classic/article/0/jsp/print.jsp?&a=175728
 Carlsson, Mats och Sjöblom Anita 2003-02-02. Fler barn adopteras till Sverige. *Dagens Nyheter*.
 URL 3: www.dn.se/DNet/road/Classic/article/0/jsp/print.jsp?&a=103902
 Hübinette, Tobias 2003-08-30. Adoption är efterfrågad. *Dagens Nyheter*.
 URL 4: <http://www.dn.se/DNet/road/Classic/article/0/jsp/print.jsp?&a=176807>
 Hübinette, Tobias 2003-08-26. Att köpa ett barn: En grym människohandel. *Dagens Nyheter* 2003-08-26,
 URL 5: <http://www.btj.se/sb/FrontServlet?session=868162&service=10&brick=AsokFulltext>
 Hübinette, Tobias 2003. Den sista människohandeln. *Arena* 2003, häfte 6, sidor 12-17.
 Hübinette, Tobias 2003. Stoppa adoptioner från Korea! *Socialpolitik*, häfte 4-5, sida 39.
 Hübinette, Tobias 2003. Stärk adopterades rättigheter! *Socionomen*, häfte 7, sidor 45-46.
 Jansson, Anders 2003-09-27. Adoption ingen grym människohandel. *Gefle Dagblad*. Kungliga Bibliotekets mikrofilmsarkiv.
 Landerholm, Lotta 2003 Fråga om hälsa - reflektioner utifrån artikeln av Tobias Hübinette. *Psykisk hälsa*, årgång 44, sidor 31-40.
 Lindblad, Frank 2002-03-06. Fyra gånger högre risk för självmord. *Dagens Nyheter*.
 URL 6: www.dn.se/DNet/road/Classic/article/0/jsp/print.jsp?&a=7404
 Unnithan, M. and Srivastava, Kavita 1997. Gender politics, development and womens agency in Rajasthan. Ed., i Grillo, R.D and Stirrat, R.L., *Discourses of development. Anthropological perspectives*.
 Wirén, Arne 2004-12-07. Sex av tio adopterade barn i Sverige är flickor. *Metro*, årgång 10 sida 1 och 2.

Woost, Michael D. 1997. Alternative vocabularies of development? 'Community' and 'Participation' in development discourse in Sri Lanka. Ed., i Grillo R.D and Stirrat R.L., *Discourses of development. Anthropological perspectives.*

För den som är intresserad

Pressmeddelande 2002-02-07, Justitiedepartementet. Homosexuella par får möjlighet att prövas som adoptivföräldrar. URL 7: <http://www.regeringen.se/sb/d/680/a/4873>

Pressmeddelande 2002-10-24, Justitiedepartementet. Homosexuella kan prövas för adoption från den 1 februari 2003. URL 8: <http://www.regeringen.se/sb/d/820/a/7119>

Så här går det till att adoptera. URL 9: <http://www.bvadopt.se/sagar.htm>

Ytterberg, Hans 2001-06-15 Barn i homosexuella familjer. HomOs hemsida. URL 10: <http://www.homo.se/o.o.i.s/1275>